

Karavanke

 Bundeskanzleramt

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung des Bundeskanzleramtes.

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Jasna – zgodba o sožitju z naravo

STRANI 10, 11

»Jasna je prekrasen alpski biser ne samo Kranjske Gore in Zgornjesavske doline, ampak celotnih Julijskih Alp,« pravi Dominik S. Černjak, sedanji lastnik Jasna Chalet Resorta, ki Jasno, v sožitju z naravo in v soglasju z vsemi deležniki v prostoru, uspešno razvija v trajnostni turistični produkt z visoko dodano vrednostjo. / Foto: Tina Dokl

Igor Krašna bo ta mesec praznoval 25 let duhovništva. Večino duhovniških let oznanja božjo besedo med Slovenci po svetu, zadnjih deset let v dvojezičnem delu Koroške. [STRAN 4](#)

Slovenska gimnazija v Celovcu bi brez dijaških domov težko zaživela. Pri tem je z nakupom Slomškove hiše dobrega počutja pionirsko vlogo odigrala Mohorjeva Celovec. [STRAN 8](#)

Grad Brdo je star pol tisočletja. V Sloveniji imamo veliko starejših gradov, a brdski je kot protokolarni objekt zanesljivo najlepše opremljen in vzdrževan grad v Sloveniji. [STRAN 16](#)

JUŽNI TIROLCI

Veliki prijatelji Slovencev

Bled in Briksen sta ob tisočletnici omembe Bleda podpisala prijateljsko pogodbo. Prijateljstvo Južnih Tirolcev pa se ne omejuje samo na Slovenijo, temveč velja tudi koroškimi Slovincem.

Janko Kulmesch

Bilo je v 90. letih prejšnjega stoletja. Nekdanji vodja deželnozborskega poslanskega kluba Južnotirolske ljudske stranke (Südtiroler Volkspartei – SVP) Hubert Frasnelli je Bernarda Sadovnika, tedanjega tajnika koroške deželne Enotne liste in sedanjega župana občine Globasnica, ter mene kot glavnega urednika Našega tednika (sedaj Novice) povabil na obisk stolnice v Briksen. Prav tako je organiziral srečanje s patrom Geroldom Unterhoferjem († 2007), upravljavcem bogato opremljene briksenske frančiškanske knjižnice. Nepozabno je bilo, kako živo nam je pater Gerold pripovedoval

o začetkih Bleda pod oblastjo briksenskih škofov, ko je 10. aprila 1004 kasnejši sveti rimski cesar Henrik II. podaril tedanjemu briksenskem škofu Albuinu, po rodu iz Kamna v Podjunu, Bled z ozemljem med obema Savama, leta 1011 pa še Blejski grad. Bled z okolico je nato briksenskim škofom pripadal več kot osemsto let. Še posebno dobro pa se spomnim izjave patra Gerolda, ki je izkazoval izredno simpatijo do Slovenije ter pripadnikov slovenskega naroda, in poudaril: »Henrik II. je škofu Albuinu podaril Bled pod pogojem, da poskrbi za ponemčevanje te pokrajine.«

Ponemčevanje na srečo ni uspelo, velja pa 10. april 1004

za dan prve omembe Bleda. Prav tako je bila, pripoveduje nekdanji dolgoletni blejski župan Janez Fajfar v pogovoru za Karavanke, tisočletnica prve omembe Bleda povod, da je 10. aprila 2004 prišlo do pobratenja med občinama Bled in Briksen. Hkrati je bil 10. april na pobudo občinskega svetnika Francija Kindlhoferja sprejet za blejski občinski praznik.

Uspešna bilanca župana Fajfarja

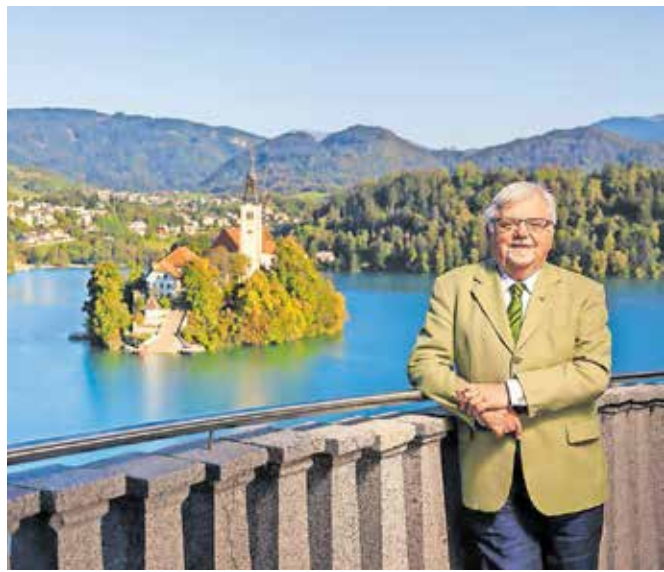
Kot je razvidno iz pripovedovanja Janeza Fajfarja, blejskega župana med letoma 2006 in 2022, se je pobratenje izkazalo vse drugo kot kos papirja. Fajfar: »Uradne delegacije pridejo na obisk le ob posebnih dogodkih, npr. blejska vsaki dve leti na praznik starega mesta v Briksnu, briksenska pa je na Bled prišla ob ponovni posvetitvi grajske kapele. Veliko pomembnejše pa je vzajemno obiskovanje različnih združenj in društev.« Ne mine leto, da v Briksnu ne bi bilo vsaj ene skupine z Bleda ali briksenske na Bledu. »Prinasa je,« poudarja Fajfar, »obvezen del programa obisk Blejskega gradu, v Briksnu pa Škofijskega dvorca, kjer lahko obiskovalci podrobneje spoznavajo skupno zgodovino Bleda in Briksna.«

Nazadnje je Bled 1. junija 2023 obiskal dekleški pevski zbor iz Vinzentinuma, najuglednejše južnotirolske srednješolske ustanove, ki so jo po letu 1858 zgradili iz iztržka s prodajo Blejske posesti. Prav tako je blejska ekipa vsako leto povabljen na mednarodni turnir v nogometu za najmlajše in na atletski miting za osnovnošolce. Poleg tega je Muzejsko društvo Bled pripravilo devetdnevni pohod z Bleda do Briksna in o tem izdalo internetni vodnik, ki ga uporabljajo mnogi pohodniki in kolesarji. Sicer pa je Občina Bled, poudarja Fajfar, pobratena ali ima vsaj podpisano listino o prijateljstvu s kar desetimi evropskimi občinami, med drugim z občino Vrba ob Vrbskem jezeru. Z Beljakom je podpisala listino o prijateljstvu. Na osnovi te listine je v sodelovanju z Alpsko-jadranskim centrom za čezmejno sodelovanje (AACC) vsako leto avgusta zastopana na znamenitem beljaškem sejmu, na katerem prirejajo tudi Slovenski dan s kulturnimi skupinami iz Slovenije

Podelitev Einspielerjeve nagrade Hubertu Frasnelliju leta 1995: (z leve) celovski župan Leopold Guggenberger (†), Luis Durnwalder, nekdanji predsednik KKZ Janko Zerzer, Hubert Frasnelli, nekdanji slovenski zunanji minister Zoran Thaler, nekdanji predsednik NSKS Nanti Olip in nekdanji koroški deželni glavar Christof Zernatto / Foto: arhiv Našega tednika

Južni Tirolci so se razvili v velike prijatelje Slovencev v Sloveniji in zamejstvu. Želeti je, da bi se ti prijateljski odnosi v prihodnosti še bolj okrepili.

Nekdanji župan Občine Bled Janez Fajfar

/ Foto: Občina Bled

ter iz vrst slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Slovenski dan pa zaključujejo s celovečernim koncertom ansambla Alpski kvintet, ki privabi in navdušuje številne ljubitelje Avsenikove glasbe z vseh koncev Avstrije.

Za prihodnost novi blejski župan Anton Mežan, ki je decembra 2022 nasledil Janeza Fajfarja, napoveduje: »V naslednjih mesecih bom pri vseh občinah, s katerimi ima Bled podpisano pobratenje ali listino o prijateljstvu, preveril njihov interes po nadaljnjem sodelovanju.« Osebo si župan Mežan želi predvsem takšnih projektov in srečanj, »v katerih bi našli motiv za sodelovanje naša društva, klubi, tudi podjetja in druge organizacije.«

Uspešno sodelovanje med politiki

Plodnih odnosov z Južno Tirolsko pa nimajo samo Gorenjci, temveč tudi politični predstavniki koroških

Slovencev, zlasti Enotna lista (EL) in Narodni svet koroških Slovencev (NSKS) z vodilnimi političnimi predstavniki dežele na južni strani Brennerja. Dolga leta so vladali distancirani odnosi južnotirolske politike do slovenske narodne manjšine na Koroškem. Za to, da so se ti spremenili v prijateljske, imata bistvene zasluge nekdanji vodja deželnozborskega kluba vodilne SVP Hubert Frasnelli in nekdanji slovenski državnozborski poslanec v dunajskem parlamentu Karel Smolle. Vprašanje je, ali bi brez Huberta Frasnellija južnotirolska politika, ki je vsa leta deležna odločne podpore avstrijske politike, začela vsestransko odločno podpirati slovensko narodno skupnost. Smolle je v 80. letih prejšnjega stoletja navezal prve stike, Frasnelli pa se je po začetni skepsi izkazal za izredno zasluznega ter tudi čustveno zelo povezanega prijatelja

koroških Slovencev. Glede tega ga je vsa leta podpiral nekdanji deželni glavar Luis Durnwalder, njegov naslednik Arno Kompatscher pa nadaljuje politiko prijateljstva do Slovencev in Slovincem. V korist Slovencev na južni in severni strani Karavank si je, med drugim kot nekdanja deželna svetnica, prizadevala (in si še prizadeva) tudi Martha Stocker. Koroški Slovenci so se njej ter Frasnelliju in Durnwalderju zahvalili s prestižno Einspielerjevo nagrado NSKS in Krščanske kulturne zveze (KKZ).

Sodelovanje tudi na gospodarskem področju

Sodelovanje med Južno Tirolsko, Slovenijo in koroškimi Slovenci poteka tudi na gospodarskem področju. Tako sta novembra 2016 Michl Ebner, predsednik Trgovske zbornice (HK) Bozen, ter predsednik Slovenske gospodarske zveze na Koroškem (SGZ) Benjamin Wakounig podpisala sporazum o sodelovanju. Predsednik HK Ebner se dobro zaveda, da ima slovenske korenine, in je s Slovenijo tudi čustveno povezan. Na vprašanje, kako uspeva sporazum o sodelovanju v praksi, Benjamin Wakounig odgovarja: »Izjemno dobro.«

Naj za zaključek povzamem: Južni Tirolci so se razvili v velike prijatelje Slovencev. Želeti je, da bi se ti prijateljski odnosi v prihodnosti še bolj okrepili.

Predsednik Trgovske zbornice Bozen Michl Ebner podpisuje sporazum o sodelovanju, levo je predsednik Slovenske gospodarske zveze na Koroškem Benjamin Wakounig. / Foto: arhiv SGZ

Karavanke

ČASOPIS O ŽIVLJENJU NA OBEH STANEH MEJE

Urednik **Cveto Zaplotnik**
Uredniški odbor: **dr. Karl Hren**, direktor Mohorjeve družbe v Celovcu, in **Marija Volčjak**, odgovorna urednica in direktorica Gorenjskega glasa

Priloga Karavanke izhaja pri Gorenjskem glasu kot skupni medijski produkt Gorenjskega glasa, d. o. o., Kranj, Nazorjeva ulica 1, SI-4000 Kranj in Mohorjeve družbe v Celovcu – Hermagoras Verein, A-9020 Celovec/Klagenfurt, Viktringer Ring 26, in predstavlja nadaljevanje sodelovanja v okviru čezmejnega projekta Smart Tourist, ki spada v Program sodelovanja Interreg V-A Slovenija Avstrija 2014–2020. Deveta številka Karavank izven čezmejnega projekta je izšla 16. junija 2023 kot priloga Gorenjskega glasa številka 48. Naklada 17.000 izvodov, tisk Tiskarsko središče, d. o. o. Karavanke so priložene Gorenjskemu glasu in Novicam v Celovcu.

GORENJSKI GLAS (ISSN 0352-6666) je registrirana blagovna in storitvena znamka pod št. 9771961 pri Uradu RS za intelektualno lastnino. Časopis Gorenjski glas je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo RS pod zaporedno številko 324. Ustanovitelj in izdajatelj: Gorenjski glas, d. o. o., Kranj, Nazorjeva ulica 1, 4000 Kranj, direktorica Marija Volčjak, telefon 386 (0)4 201 42 00, e-pošta: info@g-glas.si, spletni časopis www.gorenjski.glas.si.

ČEZMEJNO POVEZOVANJE

Ko je Tito Škofji Loki dovolil pobratenje z občino Sele

Ko je Republika Slovenija postala samostojna država s parlamentarno demokracijo in tržnim gospodarstvom, so polagoma začela nastajati tudi različna partnerstva med slovenskimi in avstrijskimi občinami.

Janko Kulmesch

Že v času nekdanje Jugoslavije so nekatere občine na obeh straneh meje imele redne stike, vendar so različna družbena sistema, nič manj pa tudi nerazčiščene zgodovinske »hipoteke«, otežili institucionalizirano sodelovanje. Med tistimi, ki niso hoteli kloniti pred temi ovirami, sta bila tedanji selski župan Herman Velik (1930–1976) in njegov škofjeloški županski kolega Zdravko Krvina. Bila sta osebno prijateljsko povezana in imela sta idejo, da bi občini Škofja Loka in Sele sklenili partnersko pogodbo. Zdravko Velik, sin prezgodaj umrlega legendarnega selskega župana, se v pogovoru za časopis Karavanke spominja: »Zdrav-

46 let, je stike s škofjeloško občino nadaljeval njegov naslednik Toni Hribnik (†), za njim pa celih 25 let Berti Wasner.

Lani, 28. oktobra, sta ob 50-letnici pobratenja aktualna župana Heribert Kulmesch (Sele) in Tine Radinja (Škofja Loka) na skupnem praznovanju zlatega jubileja podpisala novo listino, s katero sta obe občini obnovili v letu 1972 sprejeti sklep o pobratenuju. Župan Kulmesch v pogovoru za časnik Karavanke poudarja: »V zadnjih 50 letih se je veliko spremenilo. Danes sta obe občini v skupni Evropi. Prav tako hočemo z novimi pobudami poživiti sodelovanje.« Pri tem so že v preteklosti igrala pomembno povezovalno vlogo kulturna in športna društva v

času, ko Slovenija še ni bila samostojna država. Že takrat so se srečavali predstavniki obeh občin, športna in kulturna društva ter še posebej gasilci. Ko je Republika Slovenija 1. maja 2004 uradno pristopila k Evropski uniji, so samo tri dni pozneje, 4. maja, pred gradičem v Borovljah slovensko proslavili pridružitve Slovenije k Evropski uniji. Hkrati sta ob tej priložnosti tedanji trziški župan Peter Smuk in njegov boroveljski kolega Helmut Krainer slovesno podpisala partnersko pogodbo. Oba sta poudarila pomen partnerske pogodbe. »Ne želimo konfliktov, temveč čezmejno sodelovanje za dobrobit ljudi na obeh straneh Karavank,« je dejal Peter Smuk, Helmut Krainer pa dodal: »Čezmejna partnerstva so temeljni kamen skupne Evrope, zato smo na pravi poti.«

Podpisu listine o partnerstvu sta botrovala medtem pokojni državni sekretar za Slovence v zamejstvu in po svetu Peter Vencelj ter tedanji koroški deželni glavar Christof Zernatto skupaj z legendarnim celovškim županom Leopoldom Guggerbergerjem (1918–2017). Oba sta v času, ko se je Slovenija borila za lastno državo, odločno podpirala njena osamosvojitvena prizadevanja. Slovesnost v Borovljah ob podpisu partnerske pogodbe so obogatili tudi moška zbor SPD Borovlje in Alpenrose ter Pihalni orkester Trzič in boroveljska mestna godba Stahllklang skupaj s folklorno skupino iz Trziča, mesta, ki med drugim slovi po bogati čevljarji tradiciji.

Današnji boroveljski župan Ingo Appe v pogovoru za Karavanke poudarja, da se je partnerstvo zelo obneslo. Še posebej omenja prijateljsko sodelovanje z nekdanjim županom in aktualnim državnim poslancem Borutom Sajovicem. Na letošnjem žegnanju na Ljubelju 12. avgusta bodo blagoslovili tudi Zvon miru, za kar si zelo prizadeva Herbert Gutenbrunner. Manj zadovoljen z uresničevanjem partnerske pogodbe v praksi pa je vodja Volilne skupnosti (VS) Borovlje Roman Verdel. Pogreša med drugim poglobljeno kulturno izmenjavo. Prav tako ga zelo moti, da občina Borovlje

Škofjeloški župan Tine Radinja (levo) in njegov selski kolega Heribert Kulmesch v prisotnosti šarmantnih dam / Foto: Občina Sele

Boroveljski župan Helmut Krainer (levo) in župan Trziča Peter Smuk ob podpisu partnerske pogodbe / Foto: Občina Borovlje

ne vabi z dvojezičnimi plakati na tradicionalni Ples brez meja, ki ga prireja skupno s Trzičem na Ljubelju. Verdel: »Vse to smo poudarili tudi na srečanju v Trziču. Na žalost ni bilo nobene reakcije.«

Nismo si več tujci

Partnerstvo med občinama Rožek in Bohinj se je začelo leta 2002, ko je šlo za izkopavanje keltskih grobov, pripoveduje rožeški občinski odbornik Mirko Oraže v pogovoru za časnik Karavanke. »Kot v Rožeku so keltske grobove odkrili tudi v Bohinju. Dogovorili smo se, da vložimo skupen evropski projekt in si tako zagotovimo evropska finančna sredstva. Iz tega je se je julija 2005 rodila prijateljska pogodba med občinama.«

Predstavniki obeh občin se vedno srečujejo, spet se bodo srečali konec avgusta, ko bodo v Bohinju ves teden obhajali občinski praznik. Rožekarji pa vabijo v septembru na praznik »ričarta«, (ječmenova kaša). Tudi Kravjega bala v Bohinju se rožeški občani radi udeležujejo, prav tako Alpskega večera, ki ga je znameniti Alpski kvintet kot organizator pred leti preselil z Bleda v Bohinj in je aprila letos spet navdušil ljubitelje Avsenikove glasbe.

Župan Občine Bohinj Jože Sodja v pogovoru za časnik Karavanke pripoveduje, da je po začetnih težavah zadeva odlično »zalaufala«. »Danes si nismo več tujci.« Še posebej je pohvalil plodno sodelovanje z občinskim svetnikom Mirkom Oražejem, ki velja

za gonilno silo rožeško-bohinjskega sodelovanja, in rožeškimi županom Franzem Richauom. »Večkrat prihaja na naše prireditve,« je povedal. Za prihodnost je župan Sodja napovedal, da hočejo rožeške prijatelje povabiti tudi na gasilsko tekmovanje in Festival alpskega cvetja v Bohinju, v znamenju povezovanja kmetijstva s turizmom.

Kot kažejo ti primeri pobratenuh gorenjskih in rožanskih občin, si ljudje ob avstrijsko-slovenski meji želijo sožitje v miru in medsebojni povezanosti. Toliko bolj je kot na dlani, da bo treba odpraviti tudi še obstoječe predsodke – nič manj pa zagotoviti povezovalno vlogo tudi slovenski narodni skupnosti na Koroškem.

Odnosi med občinama Borovlje in Trzič imajo dolgo tradicijo. Uradni dobrososedski odnosi so se začeli že leta 1963, v času, ko Slovenija še ni bila samostojna država.

ko Krvina in moj oče sta želela, da bi se deželi na obeh straneh Karavank bolj odprli. Krvina je imel tudi neposredni kontakt do takratnega jugoslovanskega državnega predsednika Tita. Ta ga je v njegovem prizadevanju podprl in dal Škofji Loki zeleno luč za pobratenje z našo občino v kraljestvu Karavank.« In tako je leta 1972 prišlo do tega nevsakdanjega dogodka, ko sta obe občini slovesno sprejeli »sklep o pobratenuju, sodelovanju in prijateljskih stikih«. Ko je Herman Velik leta 1976 nepričakovano umrl v starosti komaj

obeh občinah. To se poudarili tudi vsi sodelujoči na skupnem praznovanju ob zlatem jubileju pobratenja lani oktobra v selski farni dvorani. Prireditve sta olepšala Mešana pevski zbor Sele in Mešana zbor Crescendo, vodja Narodopisnega inštituta Martina Piko-Rustia pa je predstavila tudi novi dvojezični pohodniški zemljevid za Sele.

Ne želimo konfliktov

Tudi odnosi med občinama Borovlje in Trzič imajo dolgo tradicijo. Neuradni dobrososedski odnosi so se začeli že leta 1963, prav tako v

Pionirja pobratenja med občinama Sele in Škofja Loka – Herman Velik (levo) in Zdravko Krvina / Foto: Eda Velik

IGOR KRAŠNA

Materni jezik je tudi božja pravica

Igor Krašna iz Britofa pri Kranju bo ta mesec praznoval 25 let duhovništva. Večino duhovniških let oznanja božjo besedo med Slovenci po svetu. Najprej je bil v nemškem Stuttgartu, zadnjih deset let pa je v dvojezičnem delu Koroške, najprej v Dobrli vasi, sedaj pa skrbi za župniji Sveče in Št. Janž v Rožu.

Jože Košnjek

Igor Krašna ima svoj dom v Britofu pri Kranju. Rojen je bil leta 1966. Oče Marjan – njegov rod izvira iz Idrije – je bil učitelj, mama Angelca pa je Beštova iz Podblince in je bila zaposlena v trgovini. Stanovali so na Trsteniku, kjer je bil oče učitelj, in nato na Primskovem v Kranju. Zaradi širitve tedanje tovarne IBI so morali hišo zapustiti. Zgradili so novo v Britofu. V njej sedaj živi mama. Oče Marjan je leta 1986 po hudi bolezni umrl. Sinove odločitve za duhovniški poklic ni dočakal. Igor se je namreč za študij teologije odločil leta 1992, ko je bil star 26 let, ko je bil oče že pokojni, po uspešno končanem srednješolskem in univerzitetnem šolanju. Pokojni oče temu poklicu zagotovo ne bi nasprotoval, se spominja mama Angelca. Nekoč ji je dejal, naj sin sam odloči o svojem življenju ... Igor se je pridno učil, še pove o njem mama. Zanimali so ga tuji jeziki, še posebno nemščina. Takrat gotovo ni slutil, da bo postala nemščina eden od ključnih jezikov v njegovem duhovniškem poklicu, v katerega je bil posvečen leta 1998. Novo mašo je daroval v Predosljah.

Z gospodom Igorjem sva se pogovarjala v župnišču v Svečah. Sicer to ni bilo najino prvo srečanje. Spoznala sva

se kmalu za tem, ko je prišel v to zanimivo rožansko vas.

Gospod župnik, se spominjate dne, ko ste kot na novo imenovani župnik oziroma provizor prvič prestopili prag sveškega župnišča?

Se. Leta 2014 sem kot kaplan v Dobrli vasi, kamor sem prišel leto pred tem, prejel škofov dekret o imenovanju za župnika v župnijah Sveče in Št. Janž v Rožu. Krajev nisem poznal. Spominjam se tistega večera, ko sem prišel v Sveče, videl zvonik ter zavil proti bližnji hiši, za katero sem mislil, da je župnišče. Pa ni bila. Gospa z imenom Karolina ali Leni mi je pokazala pravo in prav ona je postala moja prva gospodinja.

Kakšni župniji sta Sveče in Št. Janž?

V Šentjanžu je samo romarska baročna župnijska cerkev sv. Janeza, ki je bila zgrajena med letoma 1759 in 1762. Je izjemno akustična, zato je primerna za koncerte. Še posebno znana je stranska kapela. Imenuje se Marija v ognju. Cerkev v Svečah je posvečena svetemu Lambertu in je bila prvič omenjena leta 1364. Njena posebnost je čebulasti zvonik. Župnija Sveče ima podružnico Bistrica v Rožu, kar je zanimivo, saj so Sveče vas, Bistrica pa trg. Ta se je zaradi železarstva, lastnica železarne je bila Kranjska industrijska družba, začela širiti

in razvijati kasneje. Po zaprtju železarne je začela delovati tovarna akumulatorjev. Podružnični cerkvi sta tudi v Mačah in v Rutah ali Baerentalu oziroma Medvedjem dolu pod Stolom. Tam je živel in je tudi pokopan nekdanji koroški deželni glavar dr. Jörg Haider. K maši v Rutah pridejo tudi Haiderjevi svoci. Moram reči, da z njimi nimam slabih izkušenj.

Vsi so moji verniki

Kako ste se vživel v novo dvojezično okolje? Kako so vas sprejeli verniki?

Sam ne čutim in jih ne delim na slovensko in nemško govoreče. Vsi so moji verniki in do vseh in vsakogar sem korekten. Vesel sem vsakogar, ki pride v cerkev. Doslej, pa sem tu že deveto leto, še nisem doživel očitkov ali sovraštva. Treba je upoštevati koroško realnost in ne vsiljevati nečesa, česar ljudje ne sprejmejo. To pa seveda ne pomeni, da bi morali Slovenci zamašiti ali skrivati svoj jezik in kulturo. To je naša naravna in božja pravica. V cerkvi je dvojezičnost še zelo živa. Pri mašah veliko pojemo v slovenščini, molimo pa dvojezično. Nedeljska jutranja maša je bolj slovenska, glavna dopoldanska maša pa bolj nemška, vendar tudi dvojezična. V južnem delu Koroške smo vsi duhovni-

Naš rojak, župnik Igor Krašna, pred župnijsko cerkvijo svetega Lamberta v Svečah. Vesel je vsakega obiska iz Slovenije, še posebno iz domačih krajev. Pri njem smo bili prijazno sprejeti tudi izletniki Gorenjskega glasa. / Foto: Jože Košnjek

od tradicionalnih srečanj s celovškimi oziroma krškimi škofom se mu je eden od novih duhovnikov iz Afrike predstavil v slovenščini ... **Danes ste bili povabljeni na praznik domačih gasilcev. Vas pogosto vabijo na praznovanja, na domove?**

Da, vabijo me, tudi na domove, posebno tisti, s katerimi se osebnostno bolj poznamo. Prijetno je, če te ob krstu, birmi ali drugem praznovanju povabijo na domače slavje. Kot Slovenec se v teh krajih dobro počutim,

Med Slovenci v Nemčiji

Koroški Rož ni vaše prvo službovanje med Slovenci na tujem. Pred tem ste bili osem let izseljenski duhovnik v Nemčiji, v Stuttgartu.

Po posvečenju leta 1998 sem bil najprej kaplan v župniji Dobro Polje in Semič. Ker so takrat iskali duhovnike, ki bi bili pripravljene delovati med Slovenci v vseh večjih nemških mestih, tudi v Stuttgartu in okolici, sem se tudi zaradi znana nemščine prijavil in te-

Sam sem najprej maševal za Slovence v slovenski župniji, potem pa za nemško govoreče v nemški župniji. Ker nisem želel ostati v Nemčiji, sem iskal možnost delovanja v bolj slovenskem okolju. Tako sem prišel na Koroško.

V Sloveniji so glavni vir dohodka duhovnikov darovi vernikov. Kako je bilo v Nemčiji in Avstriji?

Tako v Nemčiji kot v Avstriji imajo duhovniki plačo. V Nemčiji imajo duhovniki pogodbo s škofijo, v kateri delujejo, ki jim zagotavlja plačo. Tudi v Avstriji imamo duhovniki plačo v rangu državnih uslužbencev. Ni visoka, vendar zagotavlja materialno in socialno varnost, kar je za nas zelo pomembno. V obeh državah je pomemben vir za duhovniške plače tako imenovani cerkveni davek, ki je prostovoljna dajatev, vendar ob drugih virih zelo pomembna za delovanje Cerkve. Ko sem bil še duhovnik v Sloveniji, sem si moral del socialnega zavarovanja plačevati sam in se preživljati predvsem z dohodki od maš.

Se pogosto vračate domov v Britof, kjer živi vaša mama?

Običajno grem domov enkrat na teden, mama pa pride tudi k meni, zadnje čase sicer bolj poredko. Skuha mi in kaj pospravi. Hiša je velika, saj je bila do mojega prihoda leta samostan svete Heme, v katerem so od leta 1981 naprej živeli minoriti, ki so skrbeli za župnijo Sveče.

Igor Krašna na novi maši leta 1998 v Predosljah: levo njegova mama Angelca Krašna, desno pa danes že pokojna Alojzija Kalan, mama velesovskega župnika Slavka Kalana. / Foto: arhiv družine Krašna

V župniji Sveče živijo in delujejo nekateri znani koroški Slovenci. Mednarodno uveljavljeni diplomat in predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev dr. Valentin Inzko pri jutranjih mašah rad sede za orgle in spremlja domači cerkveni zbor, v katerem poje tudi njegova soproga, svetovno znana mezzosopranistka Bernarda Fink Inzko. Sredi maja pa je v sveški cerkvi prvič zapel ženski pevski zbor Kočna, v katerem poleg Bernarde Fink - Inzko pojejo Petra Rottmann, Alenka Weber, Zala Breitfuss Inzko, Rozi Krušič, Marlene Haradini Suppanz, Hana Ogorevc in Gerti Seher.

ki dvojezični, tako tisti, ki so na Koroškem doma, kot mi, ki smo prišli od drugod, ne le iz Slovenije, ampak tudi iz Nigerije ali celo Burundija, kot je primer v Kotmari vasi. Nekateri od njih so bili pred tem v Ljubljani in so že spoznali osnove slovenščine. Na enem

tako glede ljudi kot narave. Ustreza mi klima. Hribi so na dosegu roke. V Svečah deluje prizadevno Slovensko kulturno društvo Kočna. Več je domačnosti kot na primer v večji Bistrici. Sploh pa so tukaj ljudje v primerjavi s Slovenijo bolj sproščeni in bolj dostopni za pogovor.

danji nadškof Uran je mojo prijavo sprejel. Med službovanjem v Nemčiji so se razmere v nemški Cerkvi spreminjale. Po eni strani so donosni, da je imela vsaka narodnost svojega duhovnika, po drugi strani pa jih je to motilo, čeprav smo pomagali tudi v nemških župnijah.

BORN

Pol stoletja tržiški baroni

Leta 1891 so Bornovi začeli odločilno vplivati na razvoj tržiškega območja. Leta 1941 so morali Tržič zapustiti. Imetje je bilo nacionalizirano. Po osamosvojitvi se je začela denacionalizacija, ki še danes ni končana.

Jože Košnjek

Le redki posamezniki so konec 19. in v prvi polovici 20. stoletja tako odločilno vplivali na razvoj tržiškega območja kot berlinski bančnik in podjetnik judovskega izvora baron Julius Born, ki je bil rojen leta 1840 v mestu Babimost na območju sedanje Poljske. Ukvarjal se je z bančništvom in podjetništvom in je bil vodilni član berlinskega združenja gospodarstvenikov in solastnik več bank. Zaradi svojega statusu se je ukvarjal tudi z lovom. Bil je človek z vizijo, kar je dokazal po letu 1891, ko je od

Kranjske industrijske družbe, ki se je znašla v težavah, na območju Tržiča odkupil obsežno gozdno posest, ki se je raztezala od tedanje Svete Ane oziroma Podljubelja do Puterhofa, današnjega Jelendola. To območje je dobro poznal, saj je zaradi poznanstva z lastniki Kranjske industrijske družbe v drugi polovici osemdesetih let 19. stoletja pogosto zahajal sem. Očaralo ga je okolje, v izkoriščanju vodnih sil, gozdov in lovovišča pa je videl izjemno poslovno priložnost. S podpisom pogodbe o nakupu 15. septembra leta 1891 na Bledu se je za tržiške gozdove

začelo obdobje sistematičnega gospodarjenja, gradnje gozdnih poti in objektov ter obratov za predelovanje lesa.

Poleg tega je kupil in obnovil rudnik živega srebra pri zaselku Lajb nad Podljubeljem. Leta 1893 sta bila skupaj z idrijskim rudnikom prva elektrificirana rudnika pri nas. Bergwerk St. Anna, tako se je rudnik uradno imenoval, je bil sodobno opremljen. Svoja lovišča je ograjal z obrobo, da divjad ni uhajala na druga območja. Leta 1895 je s cesto in znamenitim v skalo vsekanim predromom v Dovžanovi soteski tedanji Puterhof povezal s svetom ter kupal vodne pravice zaradi načrtovanih gradenj žag in vodnih elektrarn. Za potrebe lova je uredil lovsko pot skozi predore z Ljubelja do planine Prevala.

V železniški povezavi do Tržiča je videl veliko priložnost. Zato je bil leta 1893 med ustanovitelji konzorcija za zgraditev železniške proge do Tržiča. Zgraditve proge ni dočakal.

Leta 1897 je v Brightonu v Angliji nenadoma umrl. Njegovi načrti za razvoj Tržiča, temelječi na naravnih priložnostih in na kulturnem ter delovnem kapitalu v ljudeh – tega je cenil – so bili postavljeni pod vprašaj. Juliusa so junija leta 1900, šestdeset let po rojstvu, pokopali v družinski grobnici nad graščino v Jelendolu. Njegova tržiška zapuščina, čeprav jo je ustvarjal le šest let, je bila veličastna.

Friedrich, Carl in Elfride

Juliusov sin Friedrich ali Fric, rojen leta 1873, je podedoval podljubeljski del posesti. Pri cerkvi svete Ane v Podljubelju je zgradil razkošno opremljeno hišo in v njej razvijal letoviški in lovski turizem. Obogatil je čredo kozorogov. Kot evangeličana, ki je kasneje sprejel katoliško vero, ga je usodno zaznamovalo judovsko poreklo. Ob nemški okupaciji se je umaknil v Budimpešto – tam je bila doma njegova žena Stephanie, s katero sta imela sina in dve hčerki – in se nato vrnil v Ljubljano, kjer so ga leta 1943 Nemci ujeli, ga zaprli najprej v Begunjah in kasneje v taborišče Dachau, kjer je leta 1944 umrl...

Drugi sin Carl – njegova mama je bila Elise Blachstein, s katero se je oče Julius poročil leta 1872 – je podedoval

Bornova grobnica v Jelendolu / Foto: Jože Košnjek

obsežne posesti in nepremičnine v Jelendolu in njegovo okolici. Posest je bila še večja, ker je kupil dedni delež mlajše sestre Elfriede, ki v Tržiču ni nikdar živela, ampak na Madžarskem in v Švici, kjer je septembra leta 1968 v Bernu umrla. Posest je zaokroževal tudi z nakupom zemlje od kmetov. Carl, rojen leta 1876 v Berlinu, doktor prava in strokovnjak za gozdarstvo, je nadaljeval delo, ki ga je leta 1891 začel njegov oče. Od 250 do 400 ljudem, večinoma Tržičanom, je zagotavljal delo. Načrtno je gospodaril z gozdom, razvijal lesno industrijo, transport in predelavo lesa, ki ga je izvažal, in poskrbel, da je Tržič z okolico med prvimi na Kranjskem dobil elektriko. Gradil je žičnice in sodeloval pri gradnji železniške proge do Tržiča in seveda spodbujal lovstvo in ribištvo. Bil je izjemen človek, dosleden gospodar vendar razumevajoč za potrebe in stiske zaposlenih. Do Jelendola oziroma tedanjega Puterhofa je zgradil cesto in pet kilometrov dolgo ozkotirno železnico za prevoz lesa. Zgradil je celo opekarno. Letno so posekali tudi do 25.000 kubičnih metrov lesa in posadili okoli 55.000 sadik smreke in izjemoma macesna. V Jelendolu in Tržiču sta delovali elektrarna in žagi. Iz Bornove elektrarne je prejela elektriko tudi bolnišnica na Golniku.

Zaslužni za razvoj Tržiča

Podatki o tržiški veji družine Born so vzeti iz knjige kustosa Tržiškega muzeja dr. Bojana Knifca, ki je leta

2016 izdal knjigo *Bornovi v Tržiču*.

»So pomemben del tržiške zgodovine. Razvijali so prostor in ga odpirali svetu. Žal so bili zaznamovani tako z judovstvom kot s plemiškim stanom. Zaradi judovstva so jih preganjali Nemci, zaradi plemiškega stanu pa partizani. Tako je Carl na cvetno nedeljo leta 1941 zbežal iz Tržiča najprej v Italijo, nato pa na Dunaj, kjer je leta 1957, star 72 let, umrl,« mi je v pogovoru povedal dr. Knific. »Brata Friedrich in Carl sta bila po značajih različna. Friedrich

Antonio, tudi Eli, in Renato Mario Ludoviko, tudi Reni. Vse hčerke so bile rojene v Jelendolu. Bile so izobražene in so govorile več jezikov, tudi slovensko,« je o Bornovih povedal dr. Knific.

Poslednji dom v Jelendolu

Nihče od rodbine Born ne živi več v Tržiču. So pa nekateri našli zadnji dom v grobnici nad graščino v Jelendolu, ki jo je dal urediti Julius Born in je v njej tudi pokopan. Njegove posmrtno ostanke so iz Hamburga 11. ju-

Dr. Carl Born je bil tudi dobrotnik. Leta 1927 je za kočo na Kofcah daroval zemljo in les, prav tako pa je Petru Kozini prodal zemljo za tovarno Peko. / Foto: arhiv dr. Bojana Knifca

Povojna jugoslovanska oblast je Bornovo premoženje nacionalizirala, po osamosvojitvi Slovenije pa so potomci začeli postopek denacionalizacije oziroma vrnitve imetja. Pravni zastopnik Bornovih, odvetnik Gregor Simoniti, je povedal, da postopek po pokojnem denacionalizacijskem upravičencu Carlu Bornu še poteka. Njegovo denacionalizirano nepremično premoženje, ki je bilo vrnjeno v naravi, sedaj upravljajo dediči pokojnega Carla Borna in podjetje Born, d. o. o.

Dr. Bojan Knific, kustos Tržiškega muzeja, je leta 2016 izdal knjigo *Bornovi v Tržiču*. / Foto: Tina Dokl

ch, lastnik podljubeljskega dela posesti, je znal uživati in ni znal najbolje sodelovati z ljudmi. Carl pa je bil človek, ki je držal besedo, od delavcev je veliko zahteval, vendar jih je pošteno plačal in jim pomagal. To velja tudi za soprogo Marijo Renato, ki je bila 23 let mlajša od njega in je bila njegova druga žena. Imela sta tri hčerke: Mario Luise Hedwig, tudi Majo, in dvojčici Elizabeth Mario

nija leta 1900 prepeljali v Jelendol. Leta 2008 so v Jelendolu pokopali Carla Borna, lastnika jelendolske posesti, ki je umrl leta 1957, za njim leta 2012 njegovo hčerko Renato in leta 2016 njeno sestro dvojčico Elizabeth, poročeno Ortner. V četrtek, 25. maja, pa so na manjšem pogrebnem obredu v grobnico v Jelendolu pokopali tudi tretjo Bornovo hčerko Majo Peić, krščeno kot Maria Luise Hedwig.

IVAN VURNIK

Radovljica je tudi Vurnikovo mesto

Že več kot desetletje in pol so prvi junijski dnevi v Radovljici posvečeni še enemu znamenitemu rojaku, arhitektu Ivanu Vurniku, utemeljitelju urbanizma v Sloveniji ter ob Fabianiju in Plečniku pionirju sodobne slovenske arhitekture.

Marjana Ahačič

Tudi letos so se 1. junija, na dan, ko se je pred slabim stoletjem in pol rodil arhitekt Ivan Vurnik, v mojstrovni rojstni Radovljici začeli tradicionalni Vurnikovi dnevi, posvečeni spominu na enega izmed pionirjev in utemeljiteljev moderne arhitekture na Slovenskem. Prireditev, ki jo je zasnovala Krajevna skupnost Radovljica, v zadnjem desetletju pa jo v veliki meri soustvarja Center arhitekture Slovenije, z vrsto dogodkov z različnih zornih kotov osvetljuje življenje in delo arhitekta in njegove žene, slikarke Helene Kottler Vurnik.

Ivan Vurnik (1884–1971) se je rodil v znani radovljiški podobarski in kamnoseški družini Vurnik. Arhitekturo je študiral na Visoki tehnični šoli na Dunaju, kjer je po

Letos so mladi ustvarjalci v okviru Vurnikovih v dni pripravili projekcije Vurnikovih vzorcev; na Linhartovem trgu v starem mestnem jedru so s ponjavo ustvarili senco, poudarili karakteristike trga in vanj pripeljali Vurnikove elemente. / Foto: Tina Dokl

študiju dve leti deloval kot pomožni arhitekt gradnje novega cesarskega dvora, dunajskega Hofburga.

Po prvi svetovni vojni se je vrnil v Ljubljano, kjer je do leta 1946 na univerzi vodil oddelek za arhitekturo, nanj pa je iz tujine povabil tudi arhitekta Jožeta Plečnika.

Leta 1957 se je upokojil, z ženo sta se preselila v njegovo rojstno hišo v Radovljico, kjer je leta 1962 umrla Helena, leta 1971 pa še Ivan Vurnik.

V strokovni javnosti velja za pionirja moderne arhitekture in poleg Jožeta Plečnika in Maksa Fabianija za utemeljitelja urbanizma na Slovenskem; prav Vurnik je dal pobudo za ustanovitev takratnega arhitekturnega oddelka na Tehnični fakulteti v Ljubljani, temelj današnji Fakulteti za arhitekturo.

Kopališče, pročelje bazilike, delavsko naselje in »najlepša stavba v Ljubljani«

Nekaj Vurnikovih najpomembnejših arhitekturnih del je prav v njegovi domači Radovljici in na bližnjih Brezjah, kjer se starejši radi spomnijo nekdanjega kopališča z znamenitim skakalnim stolpom. Kot je v enem od vodnikov po Vurnikovi arhitekturni dediščini zapisal dr. Damjan Prelovšek, je Vurnik prav v Radovljici pragmatično izkazal svojo vero v napredek moderne arhitekture. Kot pravi, njegov glavni uresničeni funkcionalistični objekt ni bil cerkev ali večja stanovanjska stavba, pač pa prav kopališče, ki služi ideji sodobnega športa in zdravja.

Na starem radovljiškem pokopališču je zasnoval tudi družinsko grobnico

Na Brezjah že zvon zvoni ...

Tako je pokojni Marjan Stare z Jesenic začel svojo pesem o Brezjah, največjem slovenskem romarskem središču z Muzejem jaslic in drugimi zanimivostmi. Letos se na Brezjah še prav posebej spominjajo več dogodkov: 160 let od prvega čudeža, prve milostne ozdravitve pred podobo Marije Pomagaj, 125 let od prihoda frančiškanov na Brezje ter 35 let od razglasitve brezjanske cerkve za baziliko.

Brezje z baziliko svetega Vida in kapelo Marije Pomagaj in drugimi posebnostmi naredijo na vsakega obiskovalca, in teh je vsako leto blizu 300.000, globok vtis. Kdor pride prvič, se še vrača. Brezje so kraj miru, molitve, premišljevanja, prošnje, odpuščanja in upanja. Tu je doma frančiškanski pozdrav: mir in vse dobro. Čisto naravno je, da romar na Brezjah najprej usmeri korak k v začetku 19. stoletja zgrajeni cerkvi svetega Vida, ki ji je pokojni sveti papež Janez Pavel II. podelil častni naslov mala bazilika. Na njeni zunanosti in v njeni notranosti so dela mnogih umetnikov, med katerimi so tudi zakonca Helena in Ivan Vurnik iz Radovljice in Leopold Layer iz Kranja, ki je leta 1814 za kapelo, ki jo je dal zgraditi tedanji mošenjski župnik Urban Ažbe, narisal znamenito Marijo Pomagaj. Ta milostna podoba je postala spremljevalka in priprošnjica mnogih rodov Slovenk in Slovencev doma in na tujem. Mnoge znane osebnosti so pokleknile pred to podobo, tudi pokojni sveti papež Janez Pavel II., ki je septembra leta 1996 obiskal Slovenijo in za prvo postajo slovenske poti izbral Brezje.

Romarske Brezje s parkom miru in Kolmanovim spomenikom Svete družine nasproti bazilike in urejenim pokritim prostorom pred baziliko z oltarjem imajo še eno posebnost: Muzej jaslic. Po letu 1990 ga je v opuščeni samostanski hlevih začel snovati eden od najbolj znanih poznavalcev jaslic, danes že pokojni pater dr. Leopold Grčar. Muzej se je širil in leta 2014 so ga začeli obnavljati. Decembra leta 2016 je zasijal v novi zasnovi in podobi. V njem, ki mu v Evropi ni veliko enakih, je nad 500 primerkov jaslic iz 80 držav! Obiskovalec med ogledom izve vse o jaslicah: o njihovem nastanku, o pomenu posameznih figur, načinih izdelave, materialih in okoljih, v katerih so jaslice postavljene. Brezje pa so polne tudi čisto osebnih zgodb, o katerih najbrž nikoli ne bo pripovedovala nobena knjiga o Mariji Pomagaj in Brezjah. In tam, kjer ni arhivskih dokumentov in ne novinarskih poročil, kjer ni posnetkov in ne radovednosti množice, se odvijajo zgodbe neposrednega odnosa med Materjo in otrokom. Te zgodbe so najmočnejše, zapisane samo v Božji spomin in hvaležnost uslišanih.

Novi oltarni prti s klekljanimi srčki, dar 200 slovenskih klekljaric.

Večerni Ave v Parku miru.

ROMARSKI URAD
BREZJE

Informacije:

Romarski urad Brezje,
Brezje 72, 4243 Brezje
T: 04 537 07 00,
www.marija.si, info@marija.si

Bazilika Marije Pomagaj
je odprta vsak dan
od 6. do 21. ure.

Urniki svetih maš:
Ponedeljek–petek:
7.00, 8.30, 10.00 in 19.00
Sobota:
7.00, 8.30, 10.00, 16.00 in 19.00
Nedelja:
7.00, 8.30, 10.00, 11.30,
16.00 in 19.00

Rojstna hiša v domači Radovljici, za katero danes skrbi Vurnikova vnukinja Mirjana Žumer Pregelj

Vurnikovih, na kateri je mozaična podoba sin Nika. Ta je, takrat komaj srednješolec, v začetku druge svetovne

Zadružne gospodarske banke na Miklošičevi, ki s svojo barvito, bogato okrašeno ter arhitekturno razgibano fasa-

predvsem pri delih za cerkvene naročnike. Helena Kottler Vurnik je veljala za mojstrico vseh slikarskih in grafičnih tehnik ter uporabne umetnosti. Slikala je v olju, ustvarjala je v tehniki emajla in mozaika, grafike, ukvarjala se je s knjižno opremo oziroma ilustracijo, izdelovala je vinjete za časopise ter predloge za vezenje, tudi za cerkvena bandera.

Ivana Vurnika, s katerim sta se poročila in se kasneje naselila v Radovljici, je spoznala leta 1913. Zakonca sta prvič poklicno sodelovala pri preureditvi škofovske kapele v Trstu, s čimer sta začrtala pot svojemu nadaljnjemu skupnemu delu. Najznamenitejši deli, ki sta nastali prav v sodelovanju Ivana in Helene Vurnik, pa sta stavba Za-

obnovljenim obzidjem grajskega parka, je še vedno veliko predmetov, ki sta jih uporabljala zakonca Vurnik, v Radovljici pa si želijo, da bi v hiši nekoč uredili tudi spominsko sobo, odprto za javnost.

Vurnik kot navdih

Vurnikovi dnevi, prireditelj, s katero se v Radovljici spomnijo znamenitega rojaka, so vsako leto tematsko obarvani. Tudi letos, ko sta v galeriji Šivčeva hiša v starem mestnem jedru ves mesec na ogled razstavi z naslovom »Mesto nagovarja meščane. Vurnikovi vzorci v urbani komunikaciji« in »Soba. Premislek o prenovi nastanitvev in komunikacijskih poti v hiši Linhart v Radovljici«. Nastali sta v sodelovanju s štirimi slovenskimi fakultetami.

Kot poudarjajo v Centru arhitekture Slovenije, je bil arhitekt Vurnik predan pedagog, zato k ustvarjanju Vurnikovih dni vsako leto povabijo prav študente različnih fakultet, saj želijo, da delo zakoncev Vurnik poleg študija njunega dela postane tudi navdih za mlade ustvarjalce umetniških smeri.

Zakonca Ivan in Helena Vurnik

Vsako leto za izjemne dosežke na področju urbanizma in arhitekture v okviru natečaja podelijo tudi tri Vurnikove nagrade, namenjene prav študentom. Razstave, ki jih pripravijo študentje

in njihovi mentorji, pa odstirajo nove poglede na njuno delo in skozi proces ustvarjanja izobražujejo nove generacije mladih o pomenu slovenske arhitekturne dediščine.

Vurnikov podpis nosi tudi bazilika Marije Pomagaj na Brezjah, za katero je mojster v šestdesetih letih prejšnjega stoletja napravil načrt prenove fasade. Na Golniku je zasnoval stavbo sanatorija za pljučne bolnike, v Mariboru delavsko naselje vrstnih hiš, v Ljubljani pa stavbo Zadružne gospodarske banke na Miklošičevi, ki s svojo barvito, bogato okrašeno ter arhitekturno razgibano fasado velja za eno najrazpoznavnejših ljubljanskih znamenitosti.

vojne padel pod streli italijanske vojske.

Vurnikov podpis nosita tudi bazilika Marije Pomagaj na Brezjah, za katero je mojster v šestdesetih letih prejšnjega stoletja napravil načrt prenove fasade, ter slikovita Marijina kapela na njenem dvorišču. Na Golniku je zasnoval stavbo sanatorija za pljučne bolnike, v Mariboru delavsko naselje vrstnih hiš, v Ljubljani pa Sokolski dom, Anatomijski inštitut in stavbo

do velja za eno najbolj prepoznavnih ljubljanskih znamenitosti; turistični vodniki ji radi rečejo kar najlepša stavba v mestu.

Povezana v življenju in delu

Vurnikovo ustvarjanje je pomembno zaznamovalo življenje s Heleno Kottler Vurnik, na Dunaju rojeno in akademsko izšolano slikarko, grafičarko ter ilustratorko, s katero sta sodelovala

družne gospodarske banke, ki je z leti postala eden od simbolov Ljubljane, in preureditev cerkve sv. Petra, prav tako v Ljubljani.

Vurnikova hiša v Radovljici še stoji

Hiša, v kateri je v Radovljici živela družina Vurnik, še stoji. Zanj skrbi vnukinja Ivana in Helene Vurnik Marija Žumer Pregelj, hči njune hčere Mire. V hiši, ki stoji v bregu pod nedavno

Vurnikov podpis nosi tudi bazilika Marije Pomagaj na Brezjah, za katero je mojster v šestdesetih letih prejšnjega stoletja napravil načrt prenove fasade.

/ Foto: Gorazd Kavčič

VAŠ PARTNER PRI ODKUPU, POSEKU IN PREVOZU LESA

051 358 368
info@megales.si
www.megales.si

DIJAŠKI DOMOVI

Od stanovanja do Slomškove hiše

Slovenska gimnazija bi brez dijaških domov težko zaživela. Pri tem je igrala pionirsko vlogo Mohorjeva Celovec. Z nakupom Slomškove hiše dobrega počutja ji je uspel zgodovinski dosežek.

Janko Kulmesch

Koroški Slovenci so po koncu druge svetovne vojne upravičeno pričakovali, da kmalu dobijo svojo osrednjo ustanovo – Slovensko gimnazijo. Trajalo je nekaj let, da so se ta pričakovanja uresničila. Ustanovljena je bila leta 1957, letos pa mineva 60 let, odkar so junija 1963 gimnazijo zaključili prvi maturantke in maturanti. Bil je to čas, ki se ne da primerjati z današnjim: starši, predvsem kmetje in delavci, so morali v celoti pokriti stroške za izobraževanje svojih otrok, država ni poznala podpor za šolsko mladino. Poleg tega so dijakinje in dijaki prihajali iz krajev z nerazvito prometno infrastrukturo.

Christian Koren: »Sedemdeset odstotkov dijakov prihaja iz Slovenije, sledijo dijaki iz Avstrije ter z drugih delov sveta, od Indije, Mehike pa do Gruzije. Najmanj jih prihaja iz slovenske narodne skupnosti na Koroškem.«

ro. Rešitev so bili dijaški domovi, večina staršev pa je zapuala svoje otroke domovom Mohorjeve družbe v Celovcu, ki je z legendarnim ravnateljem ter župnikom v Podgorjah Jankom Hornböckom tudi glede domovske oskrbe učenk in učencev Slovenske gimnazije igrala daljnovidno, pionirsko vlogo.

Prvi začetki

Začelo se je zelo skromno v šolskem letu 1953/54. Ravnatelj Mohorjeve Janko Hornböck, tako piše v Koledarju

Mohorjeve družbe iz leta 1976, se je preselil nazaj v svojo faro Podgorje. Svoje stanovanje v Mohorjevi hiši je dal na razpolago šolskim sestram. Janko Hornböck: »Tri sestre so se tam naselile in 5. januarja 1954 so sprejele osem deklet – učiteljic pod svojo streho. Tak je bil začetek Mohorjevih domov.«

Naslednje zanimivo poglavje v zgodovini nastajanja dijaške domske oskrbe s strani celovške Mohorjeve: na Šentrupertske cesti je imela Mohorjeva družba precej veliko parcelo. V letih po plebiscitu leta 1920 so dali to parcelo v najem celovški občini, ki je začela prirejati in kjer še danes prireja celovške vele-sejme.

prodati mestni občini.« S tem denarjem je Mohorjeva kupila stavbišče, hiša je postala last provincialne hiše šolskih sester, ki so vzele pod svojo streho tudi dekleta. Zdaj ni več provincialne v lasti šolskih sester, poslopje je prevzela Mohorjeva družba, hiša pa se zdaj imenuje Forum Slovenicum. V njej je od marca 2022 naprej prostor za 17 maturantov oziroma študentov.

Središče dijaške oskrbe sta bila skoraj 15 let Heimlinger (za višješolce) in Mohorjeva hiša (za nižješolce in dekleta). Toda tudi pri tem se je morala Mohorjeva boriti z velikimi težavami. Po vojni do leta 1955 je bila polovica Mohorjeve hiše v rokah angleške zasedbene sile, po njihovem odhodu pa se je v prostore vselil avstrijski finančni urad. S finančnim uradom se jim je uspelo dogovoriti za preselitev, kar je Mohorjevo stalo mnogo denarja. Treba je bilo tudi doseči (drago) rešitev za druge stranke, dokler ni bila Mohorjeva hiša končno prazna vseh tujih strank in je tako lahko začela v lastni hiši ustvarjati pogoje za vzdrževanje dijaških domov. Z nič manj z visokimi stroški je bila povezana pridobitev legendarnega dijaškega doma Heimlinger za višješolce, ki je bila za Mohorjevo povezana z dodatnimi finančnimi bremenami. Septembra 1974 pa se je odprlo še dodatno poglavje mohorjanske dijaške in študentske oskrbe: dograjen je bil Slomškov dom, ki dopolnjuje na Cesti 10. oktobra 25 staro poslopje Mohorjeve hiše. Sprva je nudil prostor samo dekletom, po prodaji Modelovega doma leta 1999 pa so se vselili tudi fantje. Prav

Janko Hornböck piše: »Kome je odbor Družbe na seji 30. avgusta 1947 kooptiral za tajnika in ko sem pripravil prvi knjižni dar za leto 1948, sem se začel zanimati tudi za to parcelo. Kaj sem izvedel? Mestna občina je sklenila, da se na tem zemljišču ne sme zidati. /.../ S političnim sklepom vseh v občinskem svetu zastopanih strank, da se na tej parceli ne sme zidati, je bila parcela praktično razvrednotena. /.../ Postavili smo parcelo na prodaj. Pa je nihče ni kupil. Tako smo jo morali

Slomškova hiša dobrega počutja v celovški Ainethovi ulici / Foto: iz arhiva MD

Ravnatelj Christian Koren / Foto: iz arhiva MD

tako imajo v njem prostor med drugim zasebna Mohorjeva ljudska šola, zasebni otroški vrtec Naš otrok, moderno opremljena kuhinja in Tischlerjeva dvorana za razne manjše prireditve.

Leta 2020 nov vrhunec

Leto 2020 bo nedvomno kot pomembno zapisano v zgodovino Mohorjeve družbe in njene mladinske oskrbe. Takrat je namreč Mohorjeva od šolskih sester don Boska odkupila stavbo v Ainethovi ulici v celovškem mestnem predelu Šentrupert, v kateri so sestre imele otroški vrtec in stanovanja za majhno skupino študentov. Mohorjeva ni prevzela samo celega poslopja ter zemljišča s športnim igriščem in vrtom, temveč tudi vrtec s tremi skupinami, od katerih je ena dvojezična. Prevzela je

tudi jasli, ki so sedaj dvojezične. Takih doslej, poudarja direktor Mohorjeve Karl Hren, v Celovcu niso poznali. Pri tem nehote uhajajo spomini na čas ob začetku 70. let prejšnjega stoletja, ko je Mohorjeva hotela v Vetrinju kupiti Vetrinjski kloster in ga nameniti za dijaški dom. Vendar je tedanja koroška politika skupaj z nemškonalnimi organizacijami ta nakup preprečila. Tokrat je na srečo zadeva uspela brez zapletov.

Hiša na Ainethovi ulici se uradno imenuje Slomškova hiša dobrega počutja, vodi jo simpatični in angažirani ravnatelj Christian Koren, Mirjam Lackner pa vodi otroški vrtec in jasli. V hiši v Ainethovi ulici je v oskrbi 45 dijakov in dijakinj, vrtec in jasli pa obiskuje okoli sto otrok, pripoveduje Christian Koren v pogovoru za časnik

Karavanke. Sobe so eno- in dvoposteljne, vse s kopalnico in straniščem, nekatere pa imajo tudi balkon. »Zanimanje staršev je veliko, čakalne liste so vsako leto dolge,« poudarja Koren.

In od kod prihajajo dijaki in dijakinje? Christian Koren: »Sedemdeset odstotkov iz Slovenije, sledijo dijaki iz Avstrije ter z drugih delov sveta, od Indije, Mehike pa do Gruzije. Najmanj jih prihaja iz slovenske narodne skupnosti na Koroškem.« Ima Slomškova hiša tudi posebno ponudbo za dijake in dijakinje, ki pridejo v dom brez znanja nemščine? Koren: »Pri dijakih in dijakinjah, ki prihajajo iz drugih dežel, preverimo njihovo znanje nemščine in jih po potrebi vpišemo v tečaj nemščine na izobraževalnem inštitutu WIFI. Mnogi v nemško višjo šolo prestopijo tudi po 4. letniku na Slovenski gimnaziji ali Dvojezični trgovski akademiji. Hočejo se izpopolniti v nemščini, da lahko pozneje nadaljujejo šolanje na avstrijskih visokih šolah in univerzah.«

Nazadnje smo ravnatelja Christiana Korena vprašali še, kakšni so vzgojni cilji? Njegov odgovor: »Cilj je, da vzgojimo mladino v samostojne, samozavestne in empatične mlade odrasle ob posredovanju krščanskih vrednot. Imamo tudi duhovno spremstvo z diakonom Hermanom Kelichem.« V prihodnje vidi Christian Koren težavo v tem, da zaradi ekonomske nestabilnosti družine ne bodo zmogle nositi vsega finančnega bremena za izobraževanje otrok. Hkrati pa poudarja: »Kljub temu sem optimist.«

V Slomškovi hiši je poskrbljeno tudi za razvedrilo. / Foto: iz arhiva MD

SPOMINI

Letala nad Dolgo njivo

Dolga njiva ali tudi Dolge njive je ena od tržiških planin na južni strani Košute, razpotegnjena pod Košutnikovim turnom. Vsaka od teh planin ima zanimivo zgodovino, Dolga njiva pa je med njimi nekaj posebnega.

Jože Košnjek

»Dolga njiva. Dolga desetletja najbolj prvinsko ohranjen košček narave v tržiški občini pod Košuto. Odmaknjen svet, ki sta ga varovali odročnost in v polpreteklosti posredno še bližina državne meje. Gorski svet živali. Tako divjih prvobitnih prebivalcev gorskega sveta kot poleti pašnik domačih živali v varstvu planšarjev. Pogosto tudi zatočišče in pribežališče ljudi,« je v lani izdani knjigi Skrivnost dolge njive zapisal brigadir Slovenske vojske Janez Kavar iz Križev, ki je v življenju v najrazličnejših vlogah obiskoval to med 1400 in 1600 metrov visoko planino.

Tržiška občina ima v svojem goratem delu številne planine, še posebno na južni strani Košute. Najbolj znane in obiskovane so Kofce, Šija, Pungart, Tegoška planina in najbolj vzhodno ležeča, že omenjena Dolga njiva. Ivan Mohorič v svoji knjigi o zgodovini obrti in industrije v Tržiču piše tudi o planinskem

pašništvu. Po statistiki iz leta 1923 objavlja seznam planin v tržiški občini. Skupno jih našteje 22, med njimi seveda tudi Dolgo njivo, ki je takrat merila 242,45 hektara, pašna sezona pa je trajala od 15. junija do 15. septembra. Zgodovinar dr. Jože Žontar je v Zgodovini mesta Kranja zapisal, da sega prvo imenovanje planine v leto 1552, ko je spadala v andeško posest na severnem robu doline Kokre do Jezerskega. V 14. stoletju so poslali lastniki Dolge njive celjski grofje, za njimi pa je sredi 15. stoletja z njo začela gospodariti rodbina Egk. Naslednji lastnik je bila Kranjska industrijska družba, leta 1891 pa je celotno območje treh tržiških dolin – Šentanske ali Podljubelske, Jelendolske in Lomske – prešlo v last barona Juliusa Borna ter po njegovi smrti leta 1897 sinov Friedricha in Carla. Z Borna se je začelo z gospodarskega vidika cvetoče obdobje celotnega območja in z njim tudi Dolge njive. Končano je bilo z začetkom druge svetovne vojne,

ko je lastnik Carl Born zaradi strahu pred Nemci (zaradi judovskega porekla) in partizani (zaradi premoženja in plemiškega rodu) zbežal v Italijo.

Tihotapci in prevratniki

Dolga njiva ima tudi manj prijetne plati zgodovine. Ker je bila leta 1918 po grebenu Karavank začrtana državna meja med Avstrijo in tedanjo Kraljevino Jugoslavijo, so čeznjo potekale ilegalne tihotapske poti. Čeznjo je bilo namreč mogoče najhitreje priti k sosedom v Avstrijo, v Korte in naprej na področje Obirja.

Po drugi svetovni vojni so nadzor nad tem območjem prevzele enote KNOJ-a (Korpus narodne obrambe Jugoslavije, razpuščen leta 1953), za njimi pa graničarji. Kljub strogemu varovanju in odročnosti se je zdela Dolga njiva oboroženim nasprotnikom nove oblasti v Jugoslaviji, znanim kot Matjaževa vojska, najprimernejši kraj za vpade v Jugoslavijo. Mejno črto so najpogosteje prečkali med Kladvom in Zgornjo Dolgo njivo in se spopadali z jugoslovansko vojsko. Ilegalne poti pa so vodile tudi v obratno smer. To so bili bolj ali manj uspešni prebegi na avstrijsko stran, bodisi zaradi želje po boljšem življenju bodisi zaradi političnih razlogov. Mnogi so se končali tragično. Nekateri mejaši, tako so jim rekli v Tržiču in tudi v drugih krajih ob meji, so bili ujeti in zaprti, posamezniki pa so bili med begom ustreljeni ali niso uspeli srečno premagati previsnih sten na severni strani Košute.

Skrivnostni preleti letal

Decembra lani je upokojenih brigadir Slovenske vojske Janez Kavar iz Križev v Tržiškem muzeju predstavil svojo knjigo Skrivnost Dolge njive, v kateri piše o doslej neznani vlogi Dolge njive v zavezniškem odporu proti Nemcem. Dolga njiva je bila kljub zahtevni legi izbrana za kraj odmetavanja vojaške pomoči gorenjskim in koroškimi partizanom. Po približnih ocenah so zavezniki med drugo svetovno vojno z letali pripeljali na območje Jugoslavije 15.000 ton pomoči, od tega slovenskim partizanom 3000. Za slovenske partizane je bila to pomembna materialna pomoč, ki se ji pogosto ne

daje primerne pomembnosti, prav tako pa moralna, saj so bili tudi s tem edini na slovenskem ozemlju uvrščeni med zaveznike v boju zoper nacizem in fašizem.

Zračna pomoč zavezniakov gorenjskim in koroškimi partizanom pa bi bila še naprej skrivnost, če ne bi dolgoletni oskrbnik koč in pastir na Dolgi njivi Niko Krapež v začetku devetdesetih let med ruševjem našel razpadajočih kovinskih zabojujnikov. Enega od njih je prinesel k planšariji in ga pritrtil na bližnjo smreko. Julija leta 1998 so gorenjski partizani, ki so se bojevali v koroških enotah, zabojujniku dodali tablo z informativnim napisom. Pokojni koroški partizan Franci Globočnik iz Tržiča je dal pobudo za nadaljnje raziskovanje te pomoči. Ker je domneval, da gre za ameriško pomoč, se je obrnil na brigadirja Janeza Kavarja, ki je bil do sredi leta 2003 vojaški predstavnik Slovenije v Združenih državah Amerike, in ga prosil, ali bi lahko izvedel kaj več. Brigadir Kavar se je lotil raziskovanja, brskal po ameriš-

Brigadir Janez Kavar na predstavitvi knjige o Dolgi njivi in njeni medvojni skrivnosti / Foto: Jože Košnjek

občine, nekdanji športnik Vinko Grašič in diplomat ter ustavni sodnik dr. Ernest Petrič, obnovila znamenje in ga dopolnila s fotografijami zavezniških letal in informativnim zapisom.

Spomini partizana Andreja Peharca

Ko je brigadir Kavar brskal po dokumentih in iskal ljudi, ki bi kaj vedeli o zavezni-

pomoči na Dolgi njivi. V njih je verodostojno in natančno opisal, kako je prihajala pomoč iz zraka, kako so varovali in označevali mesta za odmetavanje, kako so zavezniški oficirji usmerjali letala in kaj je bilo v zabojujnikih. Peharčevi spomini so avtentičen dokument v Kavarjevi knjigi, izvornik pa od lanskega decembra naprej hrani Tržiški muzej.

»Že s prvim svitom smo poiskali večino zabojujnikov, nekaj pa jih je bilo treba še najti, ker jih je zaneslo izven spuščališča ... Najti je bilo treba še zabojujnik, v katerem so bile reči za člane misije. Ko smo ga našli, je bil poškodovan, stvari pa razmetane okoli. Pobrli smo jih in jih izročili Angležema. Podarila sta nam nekaj cigaret, prvič v življenju sem poskusil sardine. Niso mi bile všeč, toda v sili hudič muhe žre.« (Iz spominov koroškega partizana Andreja Peharca)

Dolga njiva, priljubljena planina pod Košuto / Foto: Tina Dokl

Obležje v spomin na letalsko pomoč na Dolgi njivi z ostanki zabojujnika, ki sta ga uredila častna občana Tržiča Vinko Grašič in dr. Ernest Petrič / Foto: arhiv Vinka Grašiča

kih virih, vendar mu do konca mandata dela ni uspelo končati. Sklenil pa je, da bo nekoč, če ne prej, pa v pokojju, skušal rešiti zanimivo skrivnost Dolge njive. In to mu je uspelo.

Po odhodu Nika Krapeža s planine je spominsko znamenje več ali manj samevalo. Zanj je do svoje smrti skrbel Peter Rožič, pomagal mu je Elimir Zrim. Leta 2020 sta častna občana tržiške

ški pomoči na Dolgi njivi, mu je prijatelj Matija Perko prinesel spomine pokojnega koroškega partizana Andreja Peharca, Robeževega iz Loma, ki je bil do svoje smrti leta 2004 edina še živa pričča dogodkov na Dolgi njivi. Napisal jih je julija leta 1998 in v njih obudil spomine na september leta 1944, ko je bil kot pogumen in zanesljiv borec razporejen v skupino za sprejem zavezniške

Kavarjeva knjiga ni le opis dogajanja na Dolgi njivi, ampak so v njej tudi zgodbe o dogodkih in posameznikih, tudi iz zavezniških vrst, ki so pomagali organizirati partizansko odporiško gibanje na Koroškem.

Dolga njiva tako ni več le prijazna in vzorno urejena planina, ampak tudi kraj spomina na čas, ko se je odločalo o izidu druge svetovne vojne in prihodnosti Evrope.

JASNA V KRANJSKI GORI

Zgodba o sožitju z naravo

«Jezero Jasna z okolico je prekrasen alpski biser ne samo Kranjske Gore in Zgornjesavske doline, ampak celotnih Julijskih Alp,» pove Dominik S. Černjak, direktor in lastnik družinskega podjetja Jasna Chalet Resorta. Kot je pojasnil, je bil v Jasni zgodovinsko prisoten trend povezovanja nedotaknjene narave z vsebinami in doživetji, ki jih ponujajo.

Suzana P. Kovačič

»Že ko je bil na začetku 19. stoletja v Jasni zgrajen velik bazen, je bila ta ob Bohinj in Bledu eden od presežkov turizma v teh krajih.« A življenje piše različne zgodbe in Dominik S. Černjak se je po letu 2015, ko je bila infrastruktura tam zaradi različnih okoliščin več let zaprta, po naključju znašel prav v Jasni. »Zgodilo se je tisto, kar v poslu in življenju mogoče ni najboljšje, je pa najlepše. Zaljubljen sem se. V lokaciji.« Kot je dejal, se je po letu 2015 začela nekajletna trnova odisejda, da so z vsemi deležniki, od lokalne skupnosti do pristojnega ministrstva, ustvarili skupno vizijo. »Dogovor je bil, da v Jasni

naredimo študijski primer uspešnega trajnostnega turističnega produkta z visoko dodano vrednostjo.«

Zeleni objem

Z novim lastništvom obstoječe infrastrukture so se po letu 2015 najprej osredotočili na avtohtono naravo, ki obdaja Jasno. »Povezali smo se z enim od vodilnih strokovnjakov na področju podnebnih sprememb v alpskem prostoru, direktorjem ljubljanskega Botaničnega vrta dr. Jožetom Bavconom, kjer so naredili študijo avtohtone zasaditve. Gre za usmeritve, ki se v Jasni danes manifestirajo kot projekt Zeleni objem, znotraj katerega bomo v obdobju 20 let zasadili več kot 1500 dreves,

grmovnic in trajnic. Ključne linije so avtohtona drevesa bor, vrba, jerebika in bodika, ki so tudi energetske rastline. Nasploh je Jasna postavljena tako, da ne omejujemo energij, ki se pretakajo okoli Jasne. To je naša glavna komunikacijska pot, ki jo uporabljamo tudi do ljudi. Z energijami, ne s transparenti.« Bližnji gozdiček so razredčili, odstranili neavtohtona drevesa in dali prostor predvsem bukvi in macesnu, debela, ki so ostala, pa so naravne hranilnice in bodo nadgrajene v valilnice za ptiče.

Turizem je kot voda

Dominik S. Černjak, tudi aktualni predsednik Turistične zveze Slovenije, prav tako dodaja, da se turizem

Jutranje prebujanje v Jasni / Foto: arhiv Jasna Chalet Resorta

ne zgradi čez noč, ampak traja desetletja, da spremenimo usmeritve. »Stojim še na eni trditvi: da nikoli in nikjer ni preveč turistov, če jih le znaš

usmerjati. Turizem je kot voda. Gre tja, kjer ji je najlažje, če pa jo usmeriš, zelo lepo sledi. Ko enkrat presahne, je pa dolgo časa ni več nazaj.«

Vsem deležnikom v slovenskem turizmu je že pred leti, ko so kreirali novo zeleno usmeritev, na srce položil našo izjemno geografsko lokacijo in naravne danosti ter naše izjemne ljudi. »Prihodnost je v ohranjanju naravnih in kulturnih danosti, spoštovanju lokalnega prebivalstva in v tej povezavi nadgradnja avtohtonega trajnostnega produkta, ki se mora poznati na terenu.«

Ko soba diha

Iz zgodovine je znano, da je Zgornjesavska dolina od nekdaj veljala kot zdravilna. »V Gozdu - Martuljku je bilo do sredine šestdesetih let prejšnjega stoletja otroško naravno klimatsko zdravilišče in veseli me, da se to

Mesni Menu

Slovenski pozdrav
bohinjska zaseka, domača mesna pašeta, domači ocvirki

Domača goveja
ali gobova juha

Mesna dila
leteči žganci, svinjska pečenka, Rateški krap, pečena polenta z gobovo omako, praženi krompir

»garklc« skleda
sezonska sveža solata

Šmorn
z rozinami
in jabolčno čežano

Vegi Menu

Slovenski pozdrav
domača skuta s pehtranom, domače maslo s čemažem, domači zelenjavni namaz

Domača gobova juha

Vegi dila
ričota z zelenjavo, ajdova kaša s suhimi slivami, Rateški krap, pečena polenta z gobovo omako, praženi krompir

»garklc« skleda
sezonska sveža solata

Šmorn
z rozinami
in jabolčno čežano

VKLJUČENO

Kozarček dobrodošlice slovensko žganje ali slovenski sladki liker

Neomejeno (all you can drink) domače rdeče, belo vino ali domači sok

4 hodni menu

Cena

Odrasli 69 €

Otroci 0-3let *gratis*

Otroci 3-7 let 19€

Otroci 7-14 let 29€

Vse cene so v EUR in vsebujejo 22% DDV.

Slovenski večeri v osrčju Alp

Vsak petek ob 19h

Okusite tradicionalno slovensko hrano in se zavrtite ob zvokih domače slovenske glasbe. Preživite prijetne poletne večere v senci Julijskih Alp, zvokih harmonike in okusih slovenskih domačih dobrot.

Oštarija
KRANJSKA GORA

Borovška 102b info@ostarijakranjskagora.si
4280 Kranjska Gora +386 71 359 880

www.ostarijakranjskagora.si

zavedanje po epidemiji covid-19 znova vrača.« Konkretno v Jasna Chalet Resortu so, kot pojasni S. Černjak, apartmaji zgrajeni kot dihalnice. »Stropne stene so iz tricentimetrskega slovenskega lesa, potem je še 18 centimetrov ovčje volne, streha pa je brez paropropustnih folij, da sobe skozi naravne filtre ovčje volne dejansko dihajo z našimi gosti. Cel naš objekt je prvi turistični objekt v Sloveniji, ki je izoliran s slovensko ovčjo volno podjetja Sloven.«

Ureditev zunanje okolice na način energetske avtohtone zasaditve in energetska sanacija objekta ter aktivno delo za kakovost delovnega okolja za zaposlene so Jasno Chalet Resort pripeljali do pridobitve zahtevnega mednarodnega trajnostnega certifikata Travelife, ki prepoznava okoljska, družbeno odgovorna in energetska prizadevanja hotelov za lepšo prihodnost. »Tudi naši izpusti CO₂ so skoraj minimalni. To, kar dihamo, kar imamo malega kaminov, je bolj za simboliko in romantiko kot za samo ogrevanje.«

Pozitivni, zdravilni vplivi

Ko so v Jasni naravo povezali s sodobnim trajnostno revitaliziranim apartmajskim objektom, so na željo lokalne skupnosti dodatno postavili še lokal. »V dogovoru z Občino Kranjska Gora smo naredili t. i. prosto zeleno cono, kjer gostje, obiskovalci prehajajo med zasebnim in javnim. Širša okolica nosilnega objekta in del jezera je naš, lastniški. Odgovorno gradimo in smo tudi, ko smo delali pomol na jezera, trsje odkopali do meter globoko in ga prestavili na drugo stran na svoje stroške in tam vzpostavili cca. 150 metrov novega naravnega habitata za žabice, ribice in račke, med drugim tudi za dve gnezdišči, vse po navodilih naravovarstvenikov.« Da bi tudi znanstveno dokazali vse zdravilne pozitivne vplive Jasne in Kranjske Gore, so se povezali s prof. dr. Darjo Cvikel, ki je prva doktorica gozdnih terapij v Sloveniji, in izvedli v Jasni in okolici Kranjske Gore pilotni projekt s področja gozdnih terapij in sociokulturnih

vrednot gozdnega ekosistema in njihovega vpliva na javno zdravje, v katerem je pod strokovnim vodstvom sodelovalo 50 prostovoljcev. »Omenjena raziskava je objavljena tudi v uglednem svetovnem časopisu Forest special issue in zelo odmeva v strokovnih krogih, saj dokazuje, da se turistu zmanjša stresni indeks vsaj za 7 odstotkov, hkrati pa izboljšajo vsi psihološki indikatorji, če vsaj dvakrat prespi na destinaciji. Na destinaciji smo šli še korak dalje v pridobivanje ekspertnega mnenja v sodelovanju z Inštitutom za klimatologijo in balneologijo Univerze v Mariboru za celo Zgornjesavsko dolino, da izpolnujemo vse pogoje, da postanemo alpsko zračno letovišče in da smo izjemen primer t. i. zdravilnega turizma,« je poudaril Dominik S. Černjak.

Njegov predlog je, da se zeleni turizem nadgradi z zdravilnimi vsebinami, ki jih mora ponotranjiti lokalna skupnost in vsi deležniki v turizmu ter z roko v roki ponuditi na terenu za domačine in obiskovalce. »Kranjska

Gora kot destinacija napreduje, dvignila se je v smislu ponudbe namestitev, kulinarike, doživetij. Sama Jasna ponuja avtentično doživetje naravne lokacije predvsem za goste, ki pri nas prepijo. Tisto, kar ponuja Jasna zjutraj, zvečer in ponoči, je še posebno pristno intimno doživetje.«

Če se vrnemo k naravnim danostim Jasne. Vodo v jezera poskušajo vzdrževati na 19 stopinjah Celzija, kar je primernejše za osvežitev kot kopanje v njej. »S tem je manj negativnih vplivov na kakovost vode.« In še nekaj drugih podrobnosti. Iz odsluženih smučarskih gondol, ki so jih pripeljali s Kanina, jih reciklirali in jim vdahnili novo življenje, bodo v Jasni naredili intimne prostore restavracije za večerje za dva. Na voljo je tudi brezplačno parkirišče za motoriste, njim so namenjene tudi prav posebne klopi v naravni senci. V Jasni trenutno zaključuje 18-mesečni projekt »sanatorija za poškodovane bodike«, kjer so uspeli rešiti več kot polovico pomrznjenih

Apartmenti, zgrajeni kot dihalnice / Foto: Marko Delbello Ocepek

dreves v koritih s ciljem, da jih zasadijo v Jasni kot del dolgoročne ozelenitve.

Ozaveščeni gostje

»Z Občino Kranjska Gora smo dogovorjeni, da je v Jasni glavno kranjskogorsko sprehajališče. Nismo za prepovedi, želimo pa, da čim več ljudi k nam pride peš ali s kolesom iz Kranjske Gore. Na svojem primeru smo dokazali, da imamo goste, ki si jih vsi želimo. To so ozaveščeni gostje, ki znajo ceniti

in spoštovati naravo, so izjemno prijazni in jih zanima lokalne zgodbe ter imajo pozitiven odnos do drugih ljudi, do lokalne skupnosti. Moramo pa še naprej zavestno graditi te vrednote in vztrajati, kajti brez podpore lokalne skupnosti in nacionalnih odločevalcev tudi uspešna zgodba Jasne ne bi bila mogoča. Je pa to dolgoročen proces, ki terja potrpežljivost in vztrajnost, a prinaša dodano vrednost v kraj.«

TAVČARJEVO LETO

Dogodki na Dvorcu Visoko

Filmski festival pod zvezdami

3. 8. 2023, ob 20. uri: citrarka Pavlina Šifrar, igrani prizor KD dr. Ivan Tavčar Poljane, pevska skupina Šefle, filmska predstava Ravbarski cesar (1973), vstop prost

10. 8. 2023, ob 20. uri: Plesna skupina Step, igrani prizor KD dr. Ivan Tavčar Poljane, Folklorna skupina Sovodenj, film Ljubezen nam je vsem v pogubo (1987), vstop prost

17. 8. 2023, ob 20. uri: Igrani prizor KD dr. Ivan Tavčar Poljane, pianistka Maja Tajnšek in violinist Branko Brezavšček, filmska predstava Visoška kronika (2019), vstop prost

24. 8. 2023, ob 20. uri: citrarka Tanja Zajc Zupan in vokalistka Teja Saksida, igrani prizor KD dr. Ivan Tavčar Poljane filmska predstava Cvetje v jeseni (1991), vstop prost

31. 8. 2023, ob 20. uri: pogovor z Mileno Zupančič, citrarke Glasbene šole Škofja Loka, film Cvetje v jeseni (1973), vstop prost

Koncert ob Tavčarjevem letu

18. 8. 2023, ob 20. uri: TRIO VIVERE in Uršula Ramoveš s Fanti iz Jazbecove grape, cena vstopnice 15 EUR, na dan dogodka 18 EUR, sedišča na prostem, prodajna mesta vstopnic: Eventim, Dvorec Visoko, INFO točka Gorenja vas

Poklon visoškemu gospodu

Poljanska dolina predstavlja raj za kolesarje in pohodnike, v letošnjem, Tavčarjevem letu pa doživlja tudi kulturni razmah.

Dvorec Visoko predstavlja eno izmed svetlejših točk gospodarjenja s kulturno dediščino v Sloveniji. Posestvo, ki ga je leta 1893 kupil slovenski pisatelj, politik in odvetnik, dr. Ivan Tavčar, je predstavljalo temelj navdiha za pisanje zgodovinskega romana Visoška kronika. V letošnjem letu, ob stoletnici pisateljeve smrti, ko obeležujemo vseslovensko Tavčarjevo leto, se na Visokem in v vsej Poljanski dolini vrstijo številni dogodki, ki obeležujejo pomembnost tega velikana slovenske zgodovine. Dr. Ivan Tavčar se je Slovencem vtisnil v spomin predvsem kot avtor romana Visoška kronika ter povesti Cvetje v jeseni in V Zali, malokdo pa dejansko ve, da je Tavčar pravzaprav bil mož tisočerih znanj in zanimanj. Poleg udejstvovanja v politiki in pravu je bil tudi teniški in kolesarski navdušenec, lovec, ribič in še bi lahko naštevali. Prav zato je Občina Gorenja vas – Poljane skupaj z Zavodom Poljanska dolina in zunanjimi institucijami pripravila široko paleto dogodkov, ki so se oziroma se bodo še zvrstili v Poljanski dolini, središče dogajanja pa je seveda Dvorec Visoko.

Poljanska dolina
dežela pod Blegošem

Foto: Jošt Gantar

KULTURNI DOM PLIBERK

Hiša odprtosti in povezanosti

Kulturni dom Pliberk je več kot samo hiša za prireditve. Je tudi v ponos Pliberku kot mestu kulture, hkrati pa izraz vitalnosti slovenske skupnosti in čezmejnega sodelovanja.

Janko Kulmesch

Leta 1966 je dom Grenzlandheim v Pliberku odprl svoja vrata, v času, ko so bile narodnopolitične razmere v občini Pliberk vse drugo kot v duhu enakopravnega sožitja. Nestrpnost proti slovenski narodni skupnosti se je izražala tudi v dejstvu, da je društvo Grenzlandheim več desetletij vsakič zavrnilo prošnje domačih slovenskih kulturnih društev, da bi v njegovi hiši izvedla prireditve. Tako se je v slovenski skupnosti polagoma začela porajati želja, da bi v Pliberku ustvarili lasten kulturni dom. Pri mnogih je bila na začetku skepsa velika, marsikdo ni

Podjuna in MoPZ Kralj Matjaž), da se obrnejo na krajevne ustanove in krovne organizacije slovenske narodne skupnosti na Koroškem glede možne izvedbe projekta kulturnega doma. Po neštetihih formalnih in neformalnih pogovorih so sklenili, da pripravijo pravila, 8. avgusta 1993 pa so imeli ustanovni občni zbor. Za predsednika so izvolili Frica Kumra (1937–2018); nadalje so bili izvoljeni v upravni odbor Blaž Kordesch (podpredsednik), Milan Piko (tajnik), Jurij Mandl (blagajnik) in Valentin Kumer (odbornik).

Sledil je čas napornega dela ob idealizmu mnogih, ki jim je bila uspešna izved-

znamenje samopomoči uspešno izvedlo akcijo Stole in mize za kulturni dom.

Zahvala Republikli Sloveniji

Za podporo Republike Slovenije sta bili najzaslužnejši nekdanji državnozbornski poslanki Jana Primožič-Sommeregger in Nada Skuk iz občine Cerknica. Decembra 1994 sta se mudili na obisku pri predsedniku Fricu Kumru, ki jima je povedal, da ga skrbi financiranje kulturnega doma. Obljubili sta, da bosta v letu 1995 vložili v slovenskem parlamentu amandma za gradnjo kulturnega doma. Še prej je tedanji tajnik deželne Enotne liste ter sedanji globaški župan Bernard Sadovnik poskrbel, da so zastopniki kulturnega doma pri vseh strankah ter odločilnih politikih dobili termine za srečanja, na katerih so lahko projekt podrobno predstavili. Tako so amandma podprle vse frakcije, Jurij Mandl pa se je leta 2001 v imenu Kulturnega doma obema poslankama posebej zahvalil na znamenitem žegnanju libuških matjaževcev.

Na pomoč je kulturnemu domu priskočila tudi južnotirolska deželna vlada. Koroški Slovenci so se tedanjemu južnotirolskemu deželnemu glavarju Luisu Durnwalderju zahvalili z Einspielerjevo nagrado, ki sta jo Narodni svet koroških Slovencev (NSKS) in Krščanska kulturna zveza (KKZ) novembra 2001 zavestno podelila prav v kulturnem domu. Tako se je lahko takratni glavni politični predstavnik Južne Tirolske na kraju samem prepričal, da je bila solidarnostna podpora Južnih Tirolcev v vsakem oziru upravičena. Med povabljenimi na podelitev Einspielerjeve nagrade so bili tudi najvišji politični predstavniki Koroške z deželnim glavarjem Haiderjem na čelu, vendar so ti raje ignorirali najvišjega predstavnika Južnih Tirolcev, ne glede na to, da je Avstrija njihova država zaščitnica.

Zgodba o uspehu

Na slovesnem uradnem odprtju aprila 2004 je predsednik Fric Kumer poročal: »Že v minulih 50 mesecih se je zvrstilo v kulturnem domu več kot 260 prireditev, samo v letu 2003 pa je prišlo v kulturno središče ob Velikovški cesti 20.000 obiskovalcev.«

Kulturni dom Pliberk, kakršen krasi Pliberk danes / Foto: arhiv KD

Iz tega poslopja je zrasel kulturni dom. / Foto: arhiv KD

Številne prireditve so bile še posebno odmevne. Pred kratkim, v soboto, 20. maja, je kulturni dom gostil tudi uglednega gosta – orkester slovenske Policije pod vodstvom dirigenta Gregorja Kovačiča, ki je navdušil obiskovalce iz pliberške in mežiške regije.

hotel prav verjeti, da bi lahko uspel tako zahteven projekt.

Bili pa so tudi nepopoljšljivi optimisti, ki se niso pustili zbegati. Med njimi je bil Jurij Mandl, nekdanji kulturni referent Občine Pliberk in duša Moškega pevskega zbora Kralj Matjaž iz Libuč. Na njegovo pobudo je januarja 1990 prišlo do sklepa treh kulturnih društev v pliberški občini (SPD Edinost, MePZ

ba projekta zares srčna zadeva. Treba pa je bilo poskrbeti tudi za potrebna finančna sredstva. Uspelo jim jih je zbrati, poleg podpore avstrijske zvezne vlade ter koroške in južnotirolske deželne vlade zlasti po zaslugi Republike Slovenije, ki je poravnala večino stroškov. Prav tako je društvo v času, ko Občina Pliberk in Dežela Koroška nista ničesar prispevali, v

Jurij Mandl, predsednik Kulturnega doma Pliberk

/ Foto: Damjan Smrečnik

Biser kulturnega doma, ki mu je vrsto let stal ob strani kulturni menedžer Milan Piko, dokler ga ni nasledil Primož Kokovica, je tudi knjižnica (oskrbuje jo Sabina Buchwald iz Nonče vasi) s približno 7000 knjigami. Danes beležijo, tako naveda sedanji predsednik Jurij Mandl v pogovoru za časnik Karavanke, več kot tisoč terminov na leto, od pevskih vaj, športnih treningov in biljarda pa do koncertov in gledaliških predstav. »Od septembra do konca maja,« priveduje Jurij Mandl, »je hiša izkoriščena več kot 70 odstotkov.« Hkrati poudarja: »Mnogi so se bali, da bo kulturni dom deloval na račun drugih domačih društev. Ta bojazen je bila zaman.«

Številne prireditve so bile še posebno odmevne, med njimi oktobra 2003 kongres manjšinskega deželnega biroja pod vodstvom Vladimira Smrtnika, na katerem so razpravljali na temo

Koroška Slovenija: obremenjena meja v novi Evropi. Kongres je slovesno odprl sedaj že pokojni avstrijski zvezni predsednik Thomas Klestil. Zelo odmevni sta bili tudi slovesna akademija leta 2004 v znamenju pristopa Slovenije k Evropski uniji, pri kateri je sodeloval med drugim znameniti Slovenski oktet, in plesna predstava o Juri Soyferju leta 2009, ko sta Pliberk in Šentpavel v Labotski dolini privedila skupno evropsko razstavo na temo religije. Mednarodno znani umetnik s pliberškimi koreninami Hans Kresnik (1939–2019) je kot režiser izrecno zahteval, da se predstava izvede prav v kulturnem domu. Pred kratkim, v soboto, 20. maja, pa je kulturni dom gostil še posebej uglednega gosta – orkester slovenske Policije pod vodstvom dirigenta Gregorja Kovačiča, ki je navdušil obiskovalce iz pliberške in mežiške regije.

Kulturni dom Pliberk velja za hišo vsestranske odprtosti in povezanosti. V tem smislu se je od vsega začetka posvetil tudi čezmejnemu sodelovanju. Med drugim velja to, poudarja predsednik Jurij Mandl, za redne gledališke abonmaje z nastopi profesionalnih gledališč iz Slovenije. Uspelo je tudi uresničiti evropski projekt za odlično odrsko tehniko v kulturnem domu skupaj s projektnim partnerjem, Slovenskim narodnim gledališčem (SNG) Maribor.

V soboto, 21. oktobra 2023, bo kulturni dom, ki glavni delež obratovanja financira z lastnimi sredstvi (17,5 odstotka Slovenija, 13 odstotkov avstrijska zvezna vlada, manjša deleža pa Dežela Koroška in Občina Pliberk), primerno zaznamovali 30-letnico. Bo to na vsak način velik praznik, kot se pač, tako Jurij Mandl, »spodobi za pliberško regijo ter Pliberk kot mesto kulture«.

BLEJSKO POLETJE

Festivalski utrip poletja na Bledu

Blejski grad in Festivalna dvorana Bled, ki ju upravlja Zavod za kulturo Bled, sta v poletnih mesecih prizorišči živahnih in doživetih festivalsko obarvanih dogodkov, ki Bled napolnijo s kulturo, glasbo, umetnostjo in zabavo.

Maša Likosar

Tradicijo oplemenititi z duhom sodobnosti in novostmi, ki bodo še privlačnejše tako za domače kot tuje goste, je pri pripravi dogodkov na dveh po vsem svetu prepoznavnih lokacijah na Bledu vodilo direktorice Lee Ferjan, ki je vodnje Zavoda za kulturo Bled prevzela lani. Na Blejskem gradu in v Festivalni dvorani Bled se bo pod njihovim okriljem letos zvrstilo med 150 in 170 dogodkov, vsi pa so, kot poudarja Ferjanova, skrbno načrtovani z jasno vi-

Direktorica Zavoda za kulturo Bled Lea Ferjan

/ Foto: arhiv Zavoda za kulturo Bled

zijo prispevati delček v mozaik kulturnega utripa v njihovem turističnem biseru. »Prizadevamo si, da bi dogodke enakomerno razporedili skozi vse leto, saj vemo, da je poletje na Bledu zelo živahno, turistov je veliko. Letos si denimo na Blejskem gradu obetamo med 400 in 500 tisoč obiskovalcev,« je dejala Ferjanova.

Na Blejskem gradu se vsako leto zvrsti več tradicionalnih dogodkov, najodmevnejši so Srednjeveški dnevi, ki obiskovalce še pred začetkom poletne sezone ponesejo v čas pogumnih viteзов in prelestnih dam z grofom Lambergarjem in njegovo vojsko. Že tretje poletje zaporedoma bodo v naravnem okolju Grajskega parka pod Blejskim gradom gostili tudi predstave Lutkovnega gledališča Ljubljana, namenjene zlasti najmlajšim obiskovalcem. Prva predstava, Škrt škrt kra čof, bo na sporedu v četrtek, 22. junija. Teden dni kasneje, 29. junija, bo na obisku lutkovna spletenka Medved in mali. V juliju in avgustu pripravljajo še tri predstave: Zajčkova

hišica (6. 7.), Ti loviš (24. 8.) in Sovica Oka (31. 8.).

»Grajski park se je izkazal kot odlična amfiteaterska lokacija v naravi, kjer smo lani omogočili tudi izvedbo poročnih obredov,« je zadovoljna Ferjanova. Grajski park je tako ena od treh lokacij na Blejskem gradu, poleg Viteške dvorane in lapidarija, kjer si pari lahko obljudijo večno zvestobo. Da pa gre za res posebno in zaželeno poročno lokacijo, dokazuje tudi priznanje in uvrstitev na svetovni seznam izrednih poročnih lokacij po izboru revije Conde Nast Traveller. Po jesenskem izboru, ko so Blejski grad uvrstili na seznam najboljših svetovnih lokacij za destinacijsko poroko, so mu pred kratkim novo priznanje dodelili še v kategoriji za najbolj osupljive lokacije za grajske poroke na svetu.

Poleg dogodkov in porok Blejski grad vsak mesec gosti novo razstavo, ki jo pripravijo tako akademski kot ljubiteljski ustvarjalci. Junija se s slikarsko razstavo Podobe življenja predstavlja Bogdan Barovič. Za njim bo sledila razstava o življenju in delu arhitekta Jožeta Plečnika, ki jo bodo na ogled postavili iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. »Plečnik je izredno cenjen arhitekt, ki je tudi v več evropskih mestih pustil svoj pečat, zato bo razstava zelo zanimiva za tuje goste,« je napovedala direktorica. Ob koncu leta bodo gostili še eno težko pričakovano razstavo. Razstavljala bo umetnica Eva Petrič, ki bo svoja dela združila s praznično decembrsko dekoracijo gradu.

Mednarodno priznani festivali

Poletje v Festivalni dvorani Bled bodo oblikovali mednarodno priznani festivali, ki jih Zavod za kulturo Bled organizira v sodelovanju s partnerji. Med 26. in 30. junijem letos že drugič prihaja Festival sodobne glasbe .abeceda. V organizaciji inštituta .abeceda se bosta vsak dan zvrstila po dva večerna koncerta. Koncerti ob 19. oziroma 20. uri bodo posvečeni glasbenikom mlajše generacije, uro kasneje pa bodo obiskovalci v izvedbi ansambla .abeceda prisluhnili večinoma novim skladbam, ki jih bodo posebej za to priložnost ustvarili

Grajski park je ena od treh poročnih lokacij na Blejskem gradu. / Foto: Ana Gregorič

letošnji izbrani rezidenčni skladatelji. Dvojico koncertov bo vsak večer uvedel predkoncertni pogovor s skladatelji in izvajalci. »Inštitut .abeceda v dopoldanskem času pripravljata tudi

tuje pa mu niso niti vse druge zvrsti glasbenega izražanja. Potekal bo med 1. in 20. julijem. Kot je poudarila Ferjanova, bo še posebej izjemna slovesnost ob odprtju v Festivalni dvorani Bled,

Na Blejskem gradu in v Festivalni dvorani Bled se bo pod okriljem Zavoda za kulturo Bled letos zvrstilo med 150 in 170 dogodkov.

posebne koncertne dogodke za otroke, ki jih ne velja zamuditi. Ti bodo prava novost v našem okolju,« je dodala direktorica.

Mesec julij je vsako leto, tokrat že osemindvajsetič, rezerviran za Mednarodni glasbeni Festival Bled, ki temelji na klasični glasbi,

saj bo projekcija prvega slovenskega celovečernega nemega filma V kraljestvu Zlatoroga pospremljena z glasbo Andreja Goričarja v živo. Zaključni večer festivala bo v znamenju nemega filma. Tokrat bo to Erotikon z Ito Rino ob živi izvedbi glasbene partiture Andreja

Novo festivalsko prizorišče na vrtu pred Festivalno dvorano / Foto: Boris Pretnar

Goričarja. V okviru festivala se bo zvrstilo pet koncertnih večerov v Festivalni dvorani, dva v cerkvi sv. Martina, organizatorji pa pripravljajo tudi pet butičnih koncertnih večerov v Grand Hotelu Toplice. Ob koncertnem delu bodo potekali mojstrski tečaji violine, viole, violončela in komorne igre, poleg tega bo v Festivalni dvorani Bled na ogled razstava del koroške umetnice Barbare Scheickl.

Novo festivalsko prizorišče

Letos je zavod oživil tudi popolnoma novo festivalsko prizorišče na vrtu pred Festivalno dvorano, ki so ga kot prvi v treh junjskih večerih z glasbo napolnili otroški glasovi iz

Glasbenega centra DO RE MI. »Gre za zelo intimno prizorišče v objemu narave, kjer nastopajoči lahko stekajo še bolj pristen stik z gosti. S to novo lokacijo smo sledili želji po manjših in butičnih dogodkih z doživljajsko vrednostjo, ki ne sledi množičnosti,« je pojasnila Ferjanova in sklenila, da si pri pripravi dogodkov prizadejajo pritegniti čim več domačih ustvarjalcev in lokalnih društev, ki čutijo kraj in tako lahko še bolj doživeto prenašajo svoje misli in zgodbe, ustvarjene s srcem in pozitivno energijo.

Podroben program dogodkov pod okriljem Zavoda za kulturo Bled je objavljen na njihovih spletnih straneh in družbenih omrežjih.

Hausmart!

OKNA VRATA - SENČILA

super
ponudba

MODRA ŠTEVILKA

080 87 74

Sveti Duh 139, 4220 Škofja Loka, E-mail: info@hausmart.si

OBIRSKO

Obirčane pesem gor drži

Slavni obirski rojak, slavist in profesor na graški univerzi dr. Ludvik Karničar je za svojo rojstno vas Obirsko slikovito zapisal, da se na koncertih pri Kovaču zbere na odru toliko pevcev, da ni v dvorani nikogar, ki bi ploskal ...

Jože Košnjek

Ena od najjužnejših koroških vasi Obirsko ali po nemško Ebriach v občini Železna Kapla - Bela leži v sorazmerno dolgi in ozki dolini, ki se na vzhodu začne kmalu za Železno Kaplo, pri tako imenovanih Obirskih pečeh, v katere je vsekane sorazmerno ozek cestni prehod, in se na zahodu kon-

Dr. Avguštin Brumnik, domačin iz Obirskega in predsednik Slovenskega prosvetnega društva Valentin Polanšek / Foto: Jože Košnjek

čuje pod 1069 metrov visoko ležečim prelazom Šajda ali Schaidasattel nad Selami. Šajda je naravna meja med Rožem in Podjuno. Obirske hiše so posejane po dnu doline ob cesti in potoku, mnoge pa so postavljene na višje ležeče bregove. Vas obdajajo visoke gore od mogočnega nad 2000 metrov visokega Obirja, Pristovškega Storžiča in Kort, ki mejijo z Jezerskim. Obirsko je bilo dolgo težje dostopno. Le do Kaple je bila zgrajena cesta, do prelaza Šajda in naprej do Sel

Obirsko pevsko društvo, njegova predsednica je Regina Smrtnik, soproga nekdanjega kapelskega župana Franca Jožefa Smrtnika, je v petek, 2. junija, v gostilni Pri Kovaču počastilo 70-letnico delovanja. Na prireditvi z imenom Obirsko poje in pleše, ki jo je vodila Monika Novak - Sabotnik, so peli obirski cerkveni pevski zbor pod vodstvom Engelberta Logarja, Moški pevski zbor Valentin Polanšek, nekdanji fantovski pevski zbor in cerkveni pevski zbor Železna Kapla. Vodi ju Božo Hartman.

in Borovelj pa so jo zgradili šele leta 1965, na kar spominja pred leti postavljeno obeležje na vrhu prelaza. Na njem piše, da so bili za odprtje tega zahodnega »obirskega okna v svet« najzaslužnejši tedanji deželni poslanec in zagovornik sožitja med obema narodoma na Koroškem Josef Guttenbrunner, deželni glavar Hans Sima in župana Železne Kaple in Sel Josef Lubas in Herman Velik.

Vas se prazni

»Žal doživlja Obirsko enako usodo kot mnoge hribovske vasi na južnem Koroškem. Ljudje odhajajo, saj doma nimajo možnosti za preživetje. Ko so pred leti zaprli ljudsko šolo, so se razmere še poslabšale,« je povedal dr. Avguštin Brumnik, dolgoletni sodnik v Železni Kapli in eden redkih, ki so se vrnili v domači kraj, kjer je že dolgo predsednik Slovenskega prosvetnega društva Valentin Polanšek. »Mnogi ostajajo v krajih šolanja ali zaposlitve, najpogosteje v Celovcu, Velikovcu ali še dlje. Težko napovem, kaj bo z našo vasjo čez dvajset, trideset let. Če je bilo včasih na domačijah po deset ali celo več otrok, ostajajo danes neporočeni gospodarji sami. Na Obirskem je še nekaj večjih kmetij, ki omogočajo družinam preživetje, predvsem na račun gozda, ki pa so ga zadnje ujme zelo prizadele. Druge pa so kombinacija rednih zaposlitev in kmetovanja,« je povedal dr. Brumnik. »Pretežno slovensko govoreča vas je predvsem zaradi kulture, zlasti petja, povezana med

seboj. Imamo pa kar dva narodnozabavna ansambla: Pavličič in Pegrine.«

Statistika potrjuje ugotovitve dr. Brumnika. Število prebivalcev je v zadnjem stoletju hitro padalo. Okrog leta 1900 jih je bilo 900, pri štetju leta 2001 nekaj nad 300, danes pa le še 170.

Učitelj in župnik

Dve osebnosti sta še posebno zaznamovali Obirsko in Obirčane. Prvi je bil dolgoletni učitelj na ljudski šoli Valentin Polanšek. Po njem se imenuje Slovensko prosvetno društvo. Polanšek je učil, vzgajal obirsko mladež v zavedne Slovence, jim odpiral vrata v svet in na celovške šole, pisal pesmi in skladbe, vodil pevske zборе in zagovarjal sožitje slovensko in nemško govorečih. V pred leti zaprti ljudski šoli je tudi ena od postaj Slovenske pisateljske poti. Valentin Polanšek počiva na obirskem pokopališču pri cerkvi Janeza Krstnika.

Prav tako kot župnik in narodni buditelj Tomaž Holmar. Kjerkoli je služboval, v Kanalski dolini v Italiji ali na Koroškem, so ga zaradi slovenske zavednosti preganjali. Ko so ga premestili na Obirsko, so bili njegovi nadrejeni prepričani, da se bo umiril. Storili pa so celo za Slovence nekaj dobrega. Župnik Tomaž Holmar je v petdesetih letih službovanja na Obirskem maševal v slovensščini in tako pomembno prispeval k ohranitvi jezika, spodbujal kulturno dejavnost in še posebno petje.

Jubilej pevskega društva

Prav župnik Tomaž Holmar je bil pred sedemdesetimi leti pobudnik ustanovitve Obirskega pevskega društva. V svojih spominih je zapisal, da je bila njegova bojazen, da bo primanjkovalo pevcev, odveč. Prihajali so kar sami in večina jih je imela odlični posluh ...

Holmarjevo dušno pastirstvo na Obirskem že nekaj let nadaljuje gospod Drago, duhovni pomočnik, kot pravi zase. Rojen je bil v Sloveniji, nad Polzelo, pod goro Oljko. Za svojo župnijo in njene farane ne najde slabe besede.

»Med Obirčani se krasno počutim. Kot doma, pod domačini hribi, pod goro Oljko. Tudi tamkajšnji in tukajšnji ljudje so si malo podobni. Malo so trmasti. Ko pa

Obirski cerkveni pevski zbor poje že 70 let. Če upoštevamo samo nedeljske in praznične maše, ima za seboj skoraj 4000 nastopov. Zdaj ga vodi Engelbert Logar. / Foto: Jože Košnjek

Obirska Kovačeva oštirja Nežka in Franci Haderlap. Pravijo, da nihče ne zna bolje speči postrvi iz bližnje ribogojnice kot Nežka in Franci. / Foto: Jože Košnjek

je treba nekaj narediti, stopijo skupaj. Prireditve v počastitev 70-letnice delovanja Obirskega pevskega društva sem zelo vesel, saj je nadaljevanje tradicije, ki jo je v petdesetih letih preteklega stoletja začel Tomaž Holmar. Počaščen sem, da sem lahko del te uspešne zgodbe, ki se nadaljuje, čeprav njenega začetnika ni več med nami,« je

povedal gospod Drago. »Zagotovo smo ena redkih far na Koroškem, kjer pri nedeljskih in prazničnih mašah redno sodelujejo cerkveni pevci. Med njimi so tudi mladi. Pojejo v slovensščini in glede na obiskovalce maše tudi v nemščini. Pevci niso le pevci, ampak so gibalo fare in dejavni tudi na drugih področjih.«

Duhovni pomočnik Drago (levo) iz Slovenije skrbi za obirsko župnijo, Ephraim Nwaohiri iz Nigerije pa je duhovni pomočnik v Železni Kapli. Čeprav nista domačina, se v Kapli in na Obirskem dobro počutita. / Foto: Jože Košnjek

Pri Kovaču se dogaja

Gostilna Pri Kovaču je srce Obirskega. Pa ne le zaradi slovesa dobre gostilne, ampak tudi zato, ker je gostilna tudi obirski kulturni dom, saj ima dvorano za okrog 200 ljudi in tudi teraso za 50 ljudi. Ime gostilne ni naključno, saj je bila ob gostilni kovačija, v kateri so podkovali konje, ki so nadaljevali pot po kolovoznih in gozdnih poteh, tudi preko prelaza Šajda. Cesta iz Železne Kaple je vodila samo do Kovača, naprej pa ne. Pri Kovaču pa v davnih časih ni bila le kovačija, ampak zbirališče reševalcev v primeru nesreč v okoliških gorah.

Obirska oštirja sta Franci in Nežka Haderlap, tretja od skupaj sedmih generacij Kovačevih gostilničarjev. Franci, njegova mama je sestra obirskega učitelja in narodnega buditelja Valentina Polanška, je bil rojen pri Kovaču. Gostinskih in kuharskih veščin se je učil v Hotelu Musil v Celovcu. Nežka pa je naše gore list iz Prevalj. Pomagala je v Kovačevi gostilni. Franciju je bila vedno bolj všeč in pravnjka za hišo ... Imata sinova, stara deset in osem let. Nežka in Franci sta povedala, da je gostilna še posebno poletni, ko ljudje iščejo sprostitve v slikovitem naravnem parku Korte in na Obirskem, polna. »Obiskovalci imajo res kaj videti in doživeti,« pravita. »To so ugotovili tudi neodvisni ocenjevalci, ki so lani Obirsko in Korte uvrstili na vrh koroške lestvice najlepših krajev in na peto mesto v celotni Avstriji.«

OBIR

Razglednik z bogato zgodovino

Obir – kot da bi bil sprt s preostalo karavanško verigo, saj stoji korak stran od preostalih gora. Gora, na kateri najstarejše sledi segajo v obdobje bronaste dobe.

Jelena Justin

Ko se potepamo po Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah, nam obe verigi postrežeta s čudovitim razgledom na južno in severno stran. Pogled v Avstrijo se ustavi na masivu Obir, ki ga krasi najvišji vrh Ojstrca oziroma Hochobir. Obir je pomaknjen rahlo na sever, ločen od preostalih Karavank, zato je čudovit razglednik, pa še s svojimi več kot dva tisoč metri nadmorske višine dela družbo preostali družini karavanških dvatisočakov. Leži visoko nad Rožem in Podjuno. Celoten masiv se sestoji iz več vrhov; poleg najvišjega Ojstrca ga tvorijo še Kravji vrh (Kühberg, 2024 metrov nad morjem) v jugovzhodnem grebenu, Mali Obir (Kleine

nahajališč svinca se je na Obirju začelo živahno rudarjenje že v srednjem veku. Zeleno rudo so kopali skoraj do vrha. Rudarjenje svinca na Koroškem je staro več tisoč let (halštatske svinčne figure z Brega (Frög) pri Rožeku (Rosegg) – 600–700 pr. n. št.). Na območju Obirja in Pece so bili sloji svinčeve in cinkove rude. Listina iz leta 1171 dokazuje rudarsko dejavnost na Obirju, ko je prior Seckau od papeža Aleksandra III. prejel rudarske pravice. Rudarstvo na Ojstrcu je v povezavi z grofom von Attemsom omenjeno v dokumentu z dne 15. maja 1696. Pod vrhom Obirja so za potrebe rudarjenja zgradili poslopje, ki se je imenovalo po družini Rainer, ki je bila lastnica rudnikov. Omenje-

koča tudi telegrafsko zvezo za posredovanje vremenskih podatkov. Danes so ohranjeni le še ostanki zidu zaklonišča, ki sta ga leta 1944 v bojih druge svetovne vojne uničila požar in razdejanje. Da bi nekdanjo meteorološko postajo obvarovali pred popolnim propadom, je Avstrijski turistični klub – Sekcija Južna Koroška – leta 2001 poskrbel za obnovo temelja in še obstoječega kovinskega ogrodja.

Na Obir po daljši poti

Za vzpon na Obir bomo predstavili dve poti. Ena je daljša, druga pa precej krajša.

Naše izhodišče bo sedlo Šajda (Schaidasattel). Kate- ra pot do tja je najbližja? Če se peljemo iz Celovca, gremo do Borovelj (Ferlach), kjer nadaljujemo proti vasi Sele-Cerkev (Zell - Pfarre). Peljemo se po cesti, ki pelje proti odcepu za Kočo pod Košuto. Skozi vas Sele nadaljujemo do sedla Šajda, kjer stoji ličen paviljon, za katerim je začetek našega vzpona. Nekaj časa hodimo po makadamski cesti, nato pa pot zavije v gozd in v naslednjih približno 400 višinskih metrih kar nekajkrat prečka makadamsko cesto. Ko dosežemo lesene stopnice, po katerih se vzpnemo, dokončno zapustimo cesto. Ko dosežemo konec gozda, smo pri Kamunovem križu (1680 metrov). S travnika je odcep za Kravji vrh, mi pa nadaljujemo desno. Vzpenjamo se skozi gozd, ki se začne redčiti. Dosežemo razgledno pobočje. Pot se nadaljuje po dolinici proti Obirskemu sedlu, tik pred njim naša pot zavije desno. Levo se odcepi grebena, nemarkirana pot na Kravji vrh. Zmeren vzpon po

no poslopje so leta 1877 preuredili v planinsko kočo, ki so jo uporabljali tudi botaniki in meteorologi. Od leta 1846 so se namreč izvajala redna vremenska opazovanja. Meteorološka postaja neposredno na vrhu Ojstrca je bila po več letih gradnje odprta 10. oktobra 1891 in so jo poimenovali Hannwarte v čast mednarodno priznanega meteorologa Juliusa von Hanna. Od leta 1882 je imela planinska

Vrh ponudi čudovit razgled. Veriga Kamniško-Savinjskih Alp se razprostire pred nami: Ojstrica, Planjava, Turska gora, Skuta, Dolgi hrbet, Grintovec, Kočna. Severni pogled na greben Košute je veličasten; divje prepaden, grozeče krušljiv in prvinsko privlačen.

Obir, 1947 metrov) na severu ter Menihovec (Minichoutz, 1624 metrov) in Stara gora (Altberg, 1562 metrov) na severovzhodu.

Rudarska dejavnost na Obirju

Obir je mogočna, proustoječa gorska veriga, ki je od sosednjih vrhov ločena z globokimi dolinami in se dviga skoraj 1800 metrov nad Dra- vsko dolino. Zaradi bogatih

Pogled na vrh Obirja, ko prihajamo iz smeri sedla Šajda / Foto: Jelena Justin

Vrh Obirja oziroma Ojstrca / Foto: Jelena Justin

Pogled na razpotegnjen greben Obirja, kot ga vidimo z Malega Obirja / Foto: Jelena Justin

vršnem pobočju Obirja nam ponudi lep razgled na naš končni cilj in divji, skalnati svet v njegovi bližini. Kmalu zagledamo ostanke nekdanjega rudarskega poslopja/planinske koče pod samim vrhom Ojstrca.

Od nekdanje koče se je treba povzpeti do vrha sedla, kjer pot zavije desno, proti vzhodu. Vrh ponudi čudovit razgled: veriga Kamniško-Savinjskih Alp se razprostire pred nami: Ojstrica, Planjava, Turska gora, Skuta, Dolgi hrbet, Grintovec, Kočna. Severni pogled na greben Košute je veličasten; divje prepaden, grozeče krušljiv in prvinsko privlačen. Tako kot na mnogih koroških vrhovih je tudi na Obirju križ, kjer piše, v nemščini seveda: Koroška, enotna, nerazdeljena.

Z vrha sestopimo do ruševin nekdanje koče in nadaljujemo po poti mimo v smeri Kapelske koče (Eisenkappler Hütte). Ko dosežemo kočo, se usmerimo proti jugu, na

pot št. 603. Na Obirski planini gremo mimo izjemno visoke lovske opazovalnice. Kmalu se približamo skalam, kjer je za varnost celo jeklenica, saj hodimo po ozki polički. Sledimo stezi in kolovozom, ki nas pripeljejo nazaj na sedlo Šajda. Celotna tura v kopnih razmerah traja približno šest ur, premagamo pa 1070 metrov višinske razlike.

Na Obir po krajši poti

Pa je možno na Obir po kakšni krajši poti? Seveda!

Po alpski panoramski cesti, ki je dolga približno osem kilometrov, se zapeljemo do Kapelske koče (Eisenkappler Hütte) na višini 1553 metrov, kjer je urejeno parkirišče. Cena je šest evrov, za plačilo pa potrebujete kovance. Za kočo zavije pot po travnatem bregu proti vrhu Obirja. Pot, po kateri hodimo, je naravoslovna pot in table nas opozarjajo na zanimivosti ob njej. Pot se v prijetnih

okljukih dviguje skozi smrekov gozd, zato tudi ne čutimo pretiranega napora. Po približno 45 minutah dosežemo travnik, kjer se nam odpre pogled na cilj. Sredi julija so travniki posejani z gorskim cvetjem, zdravilnimi rožicami za okusne planinske čaje; materina dušica, gorska resa, rdeča deteljica itd.

Vršni greben je ruševnat in Obir je znan po njegovi količini. Po prehojenem pobočju se pot usmeri na sever in kmalu bomo dosegli ostanke nekdanjega rudarskega poslopja pod samim vrhom, od koder se povzpemo do vrha. Do tja smo premagali 600 višinskih metrov in potrebovali uro in pol.

Sestopimo po poti vzpona, ki poteka po južni strani, zato moramo biti zgodnji pri vzponu, sicer nam bo pasje vroče. V času mojega spusta sem se prav zgrozila ob dejstvu, da je ob 12. uri množica planincev šele prihajala proti vrhu ali pa so šele začeli vzpon.

JUBILEJ

Petsto let gradu Brdo

Grad Brdo, danes obkrožen s skoraj petsto hektarov velikim posestvom, šteje prav toliko let. V njegovi bogati zgodovini se je izmenjalo več lastnikov, v njem so prebivale plemiške družine, uporabljali so ga predsedniki, ki so gostili visoke goste z vsega sveta. Danes je grad osrednji protokolarni objekt Republike Slovenije.

Igor Kavčič

Grad Brdo je star pol tisočletja, kar je glede na dolgo zgodovino človeštva malo, če pomislimo na trajanje človeškega življenja, pa gre za nepojmljivih petsto let, v katerih v prisposobi zapišemo, da je grad živel več zelo različnih, a še kako zanimivih življenj. V Sloveniji imamo veliko gradov, tudi starejših od brdskega, ki stoji nedaleč od vasi Predoslje pri Kranju, a zanj lahko z gotovostjo trdimo, da velja za najlepše opremljen in vzdrževan slovenski grad, najbrž tudi zato, ker je ta danes glavni protokolarni

družin, diplomati in druge ugledne svetovne osebnosti, tu pa je potekala tudi večina srečanj, sestankov in drugih dogodkov v času slovenskega predsedovanja Svetu Evropske unije.

Zgradili so ga plemiči

Zgodovina gradu, ki velja za prvi renesančni dvorec na tedanjem Kranjskem, sega za začetek 16. stoletja. Leta 1510 je namreč cesar Maksimilijan I. Habsburški podpisal dovoljenje za gradnjo gradu Brdo in v nekaj naslednjih desetletjih ga je zgradil lastnik posestva Jurij Egkh. Plemiška rodbina Egkh je si-

se odločila zgraditi dvorec na odlični legi ob tovarni poti med Koroško in Kranjsko čez Jezersko. Dvorec so zasnova- li italijanski gradbeniki, gradili pa so ga okoliški podložni kmetje.

V času protestantizma je bil grad Brdo pomemben center razvoja, tu se je leta 1562 na primer ustavil Primož Trubar, v zahvalo za podporo protestantizmu je tedanji lastnik gradu, Adam Brdski, prejel enega prvih izvodov Dalmatinove Biblije. V gradu pa hranijo tudi original Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske, v kateri je bil predstavljen tudi grad Brdo.

Konec 17. stoletja so na Brdo prišli novi lastniki, grofje Gallenbergi, njim pa je sredi 18. stoletja sledil baron Michelangelo Zois. Njegova sinova Žiga in znani botanik Karel Zois sta na Brdu uredila baročni park in ga zasadila z drevoredi. Sadike sta uvažala od vsepovsod. Takrat sta se dvorcu pridružili tudi oranžerija ter grajska prista- va s hlevi, kaščo, skladišči, delavnicami. Zoisovi so bili lastniki vse do leta 1929. Srbski knez Pavel Karadorđević je dvorec odkupil leta 1935 in si ga uredil v poletno rezidenco. V času druge svetovne vojne so bili v gradu orožniki, po njej pa je bil grad s posestvom nacionaliziran in spremenjen v razkošen protokolarni objekt.

Zdaj državna rezidenca

Grad Brdo je v času nekdanje socialistične Jugoslavije ob svojih obiskih v Sloveniji kot poletno in protokolarno rezidenco uporabljal predsednik Josip Broz - Tito. To je bil čas, ko so na Brdo prihajali različni visoki gostje z vsega sveta, predvsem državniki v okviru gibanja neuvrščeni. Blizu je letališče, dvorec pa obkroža tudi čudovita narava, ki gostom omogoča dobro počutje in sprostitve.

Posestvo je bilo sicer v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ograjeno z nekaj manj kot deset kilometrov dolgo ograjo, okrog katere na zunanji strani poteka v glavnem makadamska pot, ki omogoča sprehode, tek in kolesarjenje. Rezidenco in celotno posestvo je v času socializma stalno nadzorovalo številno varnostno osebje in

Grad Brdo na Valvasorjevi upodobitvi iz 17. stoletja ...

... in pogled nanj z enake točke danes. / Foto: Tina Dokl

Poleg protokolarnе vloge je grad Brdo pomemben tudi v ohranjanju kulturne dediščine. Grajski saloni in hodniki se ponašajo z bogatimi zbirkami kipov in slik slovenskih umetnikov, stilnega pohištva iz različnih zgodovinskih obdobj, dragocenih kristalnih lestencev, preprog, ima pa tudi bogato založeno grajsko knjižnico.

objekt Republike Slovenije. Ko Slovenija gosti pomemben mednarodni državniški dogodek, ta običajno poteka v gradu Brdo in njegovem čudovitem naravnem okolju. Na Brdo prihajajo predsedniki, predstavniki kraljevih

cer na Kranjsko prišla najkasneje ob koncu 14. stoletja. V sto letih je ob uspešnem gospodarjenju in na podlagi sklepanja zakonskih zvez ter z njimi povezav s pomembnimi plemiškimi rodbinami pridobila premoženje in

Na Brdu sta se leta 2001 srečala takratni ameriški predsednik George W. Bush in ruski predsednik Vladimir Putin. Sprejela sta jih takratni predsednik države Milan Kučan in predsednik vlade dr. Janez Drnovšek. / Foto: Tina Dokl

vojska, še zlasti kadar se je tu mudil Josip Broz - Tito. Prav v gradu Brdo je preživel tudi svoje zadnje dni, preden je bil hospitaliziran v Klinični center v Ljubljani, kjer je kasneje tudi umrl.

Funkcijo protokolarnega objekta je grad obdržal tudi po osamosvojitvi Slovenije, njegov lastnik je Republika Slovenija, upravlja pa ga Javni gospodarski zavod Brdo. Danes je dvorec tudi najstarejša stavba na sicer obsežnem, skoraj 480 hektarov velikem posestvu. Dvorec je v svoji zgodovini doživel številne prenove, tako v času Jugoslavije, še posebno pa zdaj v Sloveniji pa smo bili priča tudi več novogradnjam na samem posestvu. Že pred desetletji so zgradili hotel Kokra, po zadnji prenovi poimenovan v Elegans Hotel Brdo, nekdanji hipodrom, zgrajen v osemdesetih letih, je bil pred leti preurejen v nogometno igrišče, ki pogosto služi za pripravljalsko bazo

slovenske nogometne reprezentance pred pomembnimi tekmami.

Brdo odprto tudi za javnost

Leta 2007 je bil zgrajen Kongresni center Brdo, takrat z namenom osrednjega centra ob slovenskem predsedovanju Svetu Evropske unije. Tako kot pred leti sta bila objekt in celotni kompleks Brdo osrednja protokolarna točka v času ponovnega predsedovanja leta 2021.

V zadnjih dveh desetletjih je Brdo postalo živahno protokolarno in kongresno središče. Že leta 2001 sta se tu srečala takratni ameriški predsednik George W. Bush in ruski predsednik Vladimir Putin, gost je bil tudi nekdanji ameriški predsednik Bill Clinton in pred 15 leti britanska kraljica Elizabeta II., na Brdu smo ob njegovem obisku v Sloveniji gostili tudi papeža Janeza Pavla II. ...

Poleg protokolarnе vloge pa je grad Brdo pomemben tudi v ohranjanju kulturne dediščine. Grajski saloni in hodniki se ponašajo z bogatimi zbirkami kipov in slik slovenskih umetnikov, stilnega pohištva iz različnih zgodovinskih obdobj, dragocenih kristalnih lestencev, preprog, ima pa tudi bogato založeno grajsko knjižnico.

Posestvo je v večjem delu danes odprto za javnost, na Brdu prirejajo različne javne dogodke, na Račjem otoku za novoročene pare pripravljajo tudi poročna slavja, v Kongresnem centru pogosto koncerte prireja Glasbena šola Kranj, v njem občasno potekajo tudi delovna srečanja vlade Republike Slovenije ter različne mednarodne konference in sestanki.

Grad Brdo pa, kot osrednji protokolarni objekt Republike Slovenije, vendarle ostaja zaprt za javnost, zato tudi niso na voljo javni vodeni ogledi po njem.